

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 5 • Број 14 2. август 2020.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 5 • Број 14 • 2. август 2020.

Директор:

Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:

Ранко ПРЕРАДОВИЋ

Редакција:

Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Мирко ЉУБАНИЋ,
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ и
Момчило ГОЛИЈАНИН

Издавач:

Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159

Е-пошта:

rpr.deda@hotmail.com

Жиро-рачун:

562-099-00000-457-93

Штампа:

ГРАФИД д.о.о.

Бања Лука

За штампарију:

Бранислав Иванковић

Насловна страна:

Зоран Сувајац Зограф
„Рибарева тајна“ 1998.

Крајишке
нобине

Бог у Власеници

Након што је на једној ледини
изникла читава војска
правилно постројених
бијелих нишана
а на другој
бијелих крстова,
са латиничним
и ћириличним
именима изгиинулих –
у Власеници
се најзад
открио
Бог.

Открио се у натпису
на великој црној табли
постављеној умјесто
саобраћајног знака:

ТЕШКО БОГУ СА НАМА
КАКВИ СМО

Таблу с натписом исправио
један честити мјештанин
на сопственој парцели –
ни власт нема право
да је уклони.

Тако сада сваки преживјели
и сваки путник кроз овај
босански градић
има да размисли
како да Богу
олакша стање

у које га је
и сам увалио.

Ослобађање душа

Ако је душа бесмртна
(што се потајно и највећи нитков,
највећи крволук нада),
и ако ће душе праведних
из овог пакла у рај,
а најчистије се пробити

до небескод Пријестоља –
онда их ваља - рече убица-
што прије ослободити.
Латит се калашњикова
или бар пиштоља.

Љубичица

Гле – опет у овој
спаљеној земљи
процвале љубичице!

Гле – дјевојчица!

Закрила пред њима
своје од плача
нагрђрно лице.

Стеван ТОНТИЋ

Причаоница

Лет изнад кањона Колорада

Још као ученик основне школе волио је да чита романе. Најприје је читао цртане романе, које је добијао од старијих другова из села, који су их већ били прочитали. Касније му је и брат Лазар, који је ишао у Гимназију у Брчком, доносио романе које је добијао у размјени са својим друговима. Највише је волио да чита каубојскеромане о Команданту Марку или Буч Касидију, а понекад би прочитао и неки “наш” роман о Мирку и Славку, у којима су се величали подвизиових “партизанских” јунака.

Ипак, кад је прочитао први писани роман о Вајат Ерпу и Доку Холидеју, схватио је да више воли та чита и да сам замишља догађаје и њихове учеснике, а не да све то гледа у цртаним романима. Почео је и сам да купује писане романе и да их размјењује са друговима из школе. Брзо је упознао све највеће окршаје “чувара закона” и највећих бандита на Дивљем западу. Замишљао је “Окршај код ОК корала”, у коме је Вајат Ерп, чувени Маршал из Доџ Ситија, стао насупрот банде Ајка Клентона. Замишљао је на који начин су Маршалу, његова рођена браћа, Вирцил и Морган, који су и сами били представници закона, шерифи, помагала да се носи са највећом бандом на Дивљем западу. Пред очима му је и дан данас лик Дока Холидеја, зубара који је боловао од туберкулозе, због чега је одлучио да погине херојски, а не да умре од опаке болести. Није ни слутио да ће постати један од најбољих коцкара и најбржих револвераца тог доба.

Читао је и о борбама каубоја и Индијанаца, замишљао Кањон Колорада и Црвене стијене у којима су се водиле борбе са великим индијанским поглавицама, Винетуом, Кочизом

и Џеронимом... Сазнао је за Ранч у Тексасу, ријеку Рио Гранде дел Норте, кактусе у Аризони и велике пољане у Вајомингу. Понекад је плакао, замишљајући како се у неправедним борбама ренџера и Индијанаца “скидају скалпови”, спаљују шатори и цијела индијанска села (вигвами). Упознао је различита индијанска племена: Апачи, Сијукси, Вране, Навахо, Ајова... Дивео се великим индијанским поглавицама и ратницима, њиховој храбрости и разборитости и љубави према животу у складу са природом. Заволио је и Олд Шатерхенда, прерију и брда Монтане и бизоне који су за Индијанце значили сам живот.

Тек кад је у село “стигао” први телевизор, са одушевљењем је гледао каубојске филмове у којима су на прави начин “оживљавани” сви његови јунаци.

Пролазиле су године... Завршио је основну школу, након које је годину дана провео у селу, безуспјешно покушавајући да “постане сељак”. Без обзира на то што је у селу увијек било посла, и љети и зими, није престајао да чита. Понесен причама и утисцима које је доживљавао читајући, не само писане романе него и недјељне спортске новине Темпо, почео је понешто и да пише. Још се сјећа тренутка када је у Темпу, на страни на којој су објављивана писма читалаца, прочитао свој кратки текст о Моци Вукотићу, легендарном фудбалеру Партизана кога је највише волио...

Након завршетка средње школе, коју је уписао послуже године проведене у селу, завршио је факултет, магистрирао, а након тога стекао и звање доктора наука. Радећи одговорне послове показао је да може бити користан и у државној служ-

би, као функционер, због чега је именован и за министра у Влади.

Као члан Владе, у прољеће 1997. године, отпутовао је на једномјесечни службени пут у Сједињене америчке државе, гдје је дочекао и прославио свој четрдесети рођендан.

Боравак у САД није му остао у сјећању толико због чињенице да је у Санта Монике обиљежио свој рођендан, колико због доживљаја који су га вратили у дјетињство и у вријеме када је “друговао” са својим јунацима са Дивљег запада... Летећи између седам држава и градова у којима је боравио у САД, два пута је надлијетао Црвене стијене и Кањон Колорада.

Волио је да у авиону сједи на сједиштима уз прозор, тако да је са одушевљењем могао да посматра стијене у којима су се његови јунаци кретали, борили и крили у окршајима који су тако сликовито описивани у романима. Пред очима су му поново били Вајат Ерп и Док Холидеј, Винету и Олд Шатерхенд, Кочиз и Џеронимо... Видио је индијанска села, жене и дјецу која весело трчкарају око шатора и индијанске ратнике на неоседланим коњима, видио је крда бизона која су слободно пасла траву у прерији... Да је којим случајем могао да отвори прозор на авиону, чинило му се да би могао да се и сам спусти на Црвене стијене и да потражи “заклон”, баш онако како су то радили његови јунаци.

Уживао је у погледу, уживао је у сјећањима на своје јунаке, и замишљао лица старих другова: Љубе, Живојина, Слободана, са којима је некад размјењивао писане романе и утиске о ономе што су читали, кад им буде причао своје “доживљаје са Дивљег запада”.

Стеван П.СТЕВЕИЋ

Прозаик

Промјена Мајке

(У зору 28. августа 1960.)

Крик жене се предосјећао. Крик је пробудио зору на пропланцима Димитора. Крик је пробио мир планете на овој страни. На јужној падини, гдје планинска коса угледа прве сунчеве зраке. Крик жене чије су разасуте власи у капима росе сакривале звијезде у поступном нестајању мрака. Плаво је неосјетно излазило из тмине. Праскозорје. Са истока начала ноћ са попуштањем. Свјетлост се назирала и милила у простор над удолином. Далеки пијетли призиваху. Збогом ноћи-буди с другим мање тамна. Гране у крошњама извираху у свјетлости. Крик жене будио је јутро. Крикови и јецаји све јаче су освањивали на поспаном биљкама. Будили их посвјетљавањем зеленкастог хлорофила. Жена која ће нетом постати мајка и то моја, просипала је издашно јауке по крвавој зори. Наговјештај среће, уз море слатке крви и бола, претварао се у порођај. Чули су крике, па су пристигли сељаци са сјекирама и жене са срповима. Неодстајао им је чекић. Чекић је предат мени као породично проклетство будућег радохолика. Сељаци спавају са сјекирама а сељанке никад не

скидају српове иза појаса. Тако је настао симбол комунизма. Онда су схватили да је потребна канта са млаком водом и ћебе. Родио сам се. Сам сам кренуо и уз неопходну бол изашао ван у сурови хладни свијет неког новог свјетла. Нисам знао да су засадили комунизам око мене.

Нико ме није ни питао да ли да се родим. Ништа ме се није питало.

(Сад би овдје пријала лагана музика).

Лијепо је било тамо унутра. Рај мајчиног стомака замјенио је пакао планете. Земља је мирисала и хладила моју срећу из мајчиног стомака. Од страха и панике мирисе нисам осјећао. И ова полутмина и полусвјетлост, другачија, мемљива и тешка штитала ме за очи. Хладноћа и грубе очеве руке шокирале су мој бестежински осјећај. Поимање новог простора био би незамјењиво болан. Мајчино стењање, бол и урликање замјенио је мој плач и дерњава. Сељаци су били весели иако мајчина болна соната и мој протестујући крешендо нису могли бити духовити. Да наставим да дречим

док ме полијевају водом? Зашто ме полијевају овом безосјећајном течношћу? Да останем миран док месната рука бркате жене изнад мене држи оштар срп? Сјекире, чекићи и српови нису потребни неком при порођају. Иначе би то имали и дан данас у породилиштима. А можда би то и требали имати у породилиштима. Срп је, некад у примитивна времена, служио као алатка којом се жело жито. Уразумили су се да је за мој случај ипак потребан један срп. Оштрица му се пресијава на јутарњим зрацима. Нарочито онај дио што реже класје. Кад је наоштрен, кажу, утјеран је „у жицу„. Хорорни замах жене, маљавом десницом престравио би нилског коња. Дијете у власништву мог тијела врштало је са погледом стрјепње. Умјесто да ми одсијече главу и да ме искасапи, тетка, такозвана ближа рођака је пресјекла пупчану врпцу и мој заједнички живот са мајком се заувјек завршио. Један крај мајци а један мени. Свако нек се бави својим крајем и својим почетком. Ваздух је сукнуо кроз врпцу. Топла крв се прелила по оштрици српа а мирис хиљаде посјечених трава и стабљика жита, залио је и моје и мајчине љуте ране, ућуткајући бактерије и звоњаву фармацеутске индустрије у подстицају. Да ваздух не би пунио трбух и мени и мајци, мој комад су завезали у чворић а вишак одсјекли. Не знам шта је било са мајчиним дијелом. Дисконектовани смо фор евер.

(Бирам музику за ову сцену уз даље болове, патњу и радост).

Касније ме сврбио стомак али су ме увезали па нисам могао ни да се почешем. Нису разумјели шта желим да им кроз плач кажем. У плачљива уста жељна казивања боли и потреба тутнули су ми врх мајчине сисе. Опорост

брадавице се умекшала а кад сам је инстинктивно стегао процурило је топло и бијело и слило се низ мој млади гркљан. Осјећај унутрашње тоpline обуставио је носталгију и као да сам опет у мајци, испуњавао ме топлим и добрим. Како је добро бити у мајци. Гутао сам ћутке повремено мумлајући и гугучући па не знам ни кад сам заспао. Пробудиле су ме крпе и неукус текстила око мене. Запишао сам га и укењао мрштећи се на смрад а сељаци су и то весело прокоментарисали:

Охо, здраво дијете.

Одраслије биће што се мање дерђало у другом крају собе(квадратна форма испуњена ваздухом уз мало кисеоника,

угљен диоксида и којекаквих нејасних предмета) сам упознао док је примало порцију батина јер је такође тражило још сисе. Нисам одмах могао знати да сам и ја створен за батинање. Уз постепена објашњавања у свој простор који се зове живот добио сам брата. Живот у лоше окреченој коцки, накарадно затрпан намјештајем крпама, посудама и ватром. Умјесто рајске унутрашњости стомака гдје ми је све било како треба стрпан сам у собу гдје је све како не треба. Ту ми се наставља или рекоше ми касније почиње живот. Ватра је била опет нешто страшно и разарајуће. Дуго нисам могао да је не дирам а онда сам прихватио дистанцу. Угашено

угљевље се могло јести и као и оронули креч из собе. Није било укусно па сам га све мање тражио. Стрпан сам брату у собу да један другог замрзимо и цвијелимо или заволимо и љубимо. Заправо брат је добио мене да подјелимо братски простор, вријеме, храну и све што се братски дијели.

О, брате, Бориславе...

О, брате Војиславе...

Кад се овај на ујака зове Војислав нека овај уз њега буде Борислав. - И би како су потекле ријечи ујне Јеле упуњене за два умотана фетусоида.

(Одломак романа:
„Пуковник Лудог Коња“).

Боро ЈАНКОВИЋ

ГАВРАН

Има нешто комунистичко у овој пошасту чему смо тежили прије но смо залутали једино се невоља дијели на једнаке части у невољи и они велики у трену постану мали.

Ма каква Европска унија и остала уједињења Мастрихт и Шенген и фора да границе не постоје у страху су велике очи а и нужда закон мијења можда се воли туђе али ни приближно као своје.

Италија се дуго надала макар и преко штеле у вријеме пандемије издашној европској помоћи и на крају доби од малог Макрона и велике Ангеле оно што млада добије током прве брачне ноћи.

Логично да је вирус једнакости кренуо из Кине и да је уз помоћ вјетрова прешао преко океана кад сконча дуго ће се исправљати криве Дрине ко је и с којим циљем пустио црног гаврана.

Тако нас овај несрећни вирус до краја изједначи и показа лице и наличје овога трулог свијета у земаљском чопору први пут не

побјеђује јачи можда се из тога роди некаква боља планета.

НИЈЕ ШИЈА НЕГО ВРАТ

Око Босне силе над силама два се блока годинама гложе. Увијек кад је одлука на нама није згорег рећи: Помоз' Боже! Јер кад Босна на једну претегне, она друга страна оста куса! Кад се благо и прашина слегне све се бојим – неће бити Руса.

НАТО нам је потребан к'о уран шуми, њиви или бистрој води, к'о пас мачки, као гуски ћуран, гдје год уђе ту су мимоходи.

Стог' се цаба нас сјетио није, сумњива ми та понуда дреса. Очито му фали пјешадије и јефтиног топовскога меса.

Некако се потписало ћаге, српског вођу довели пред мат. Зеру мркве, штап и две-три шљаге: није шија, али јесте врат. Тако, ето, дођосмо до АНП-а, до програма реформи у ствари. Подигла се каква-таква хампа, а за хампу ко још овдје мари?

Сад у НАТО могу да одахну и по глави да тапшају Милу, јер је било како њима прахну: мало милом већином на силу.

Сад ће свима да цвјетају руже, мед и млијеко Босном ће да тече, овце спремне за додатне муже, стиће ватка кад ће и да кмече.

ЖУТА ПЈЕСМА

Увијек кад је стани-пани кад се Србин посла лаћа кад најцрњи дођу дани с нама су и жута браћа.

Нису битни ни Амери а богме ни браћа Руси жути су по нашој мјери без Кинеза ми смо куси.

Граде пруге, шећеране ауто-пут и друге цаде на Дрини су с обе стране без њих овдје нема наде.

Истина је није зеза не може се ништа више код нас, Баја, без Кинеза црно нам се вез њих пише.

Шешир, капут, хлаче, гаће чизме, роле, биц и кола сав нам фалш од жуте браће стиже овдје изокола.

Да ли то на добро слути немам појма ал' знам Баја најebasмо као жути као Далај сред Шангаја.

Стог' ме једна мис'о уби већ ме такав исход штреча како Србин жељу губи да ће бит' нам жута дјеца.

Миладин БЕРИЋ

Све наше заблуде

КОЗА - ДРЖАВНИ НЕПРИЈАТЉ

Фото:Александар Ацо ГОЛИЋ

Бијаше то негдје послје онога рата. Партизани су ослободили земљу од фашистичких окупатора и домаћих издајника. По узору на братску Русију и Совјетску социјалистичку унију, и у социјалистичкој Југославији, врши се национализација и експропријација, а одмах потом аграрна реформа и оснивање великих сељачких земљорадничких задруга.

На велика врата, ратом опустошеном селу и осиромашеним сељацима, нова социјалистичка држава, жестоко забија глогов колац у срце (и душу), сељаци су обезглављени и само гола сиротиња и безземљаш, објеручке прихватају сламку спаса, а земљорадници, патријархални и за вријеме монархије имућни сељаци, виде у задругама наставак кампање против тзв. кулака и нову комунистичку замку и отимачину те са резервом и отпором гледају на тај нови социјалистички аграрни експеримент и све под

утопијском паролом: "Свако према могућностима, свакоме према потребама!"

У селима нова власт врши притисак на угледне и имућније домаћине, јер ако они уђу у задругу, кренуће за њима и остали! Тако у Прњаворском срезу друг Ратко походи села у свом кожном мантилу, агитујући за сељачке задруге код виђенијих сељака. У Старој Дубрави (данашња територија општине Челинац), оснива се Земљорадничка задруга "Данко Митров". У Ладјевцима, Горњим, Ратков је циљ бивши краљевски лугар и још из доба Краљевине Југославије, угледни сељак Пантелија (Алексе) Стојановић, у чијем је срцу још увијек неугашена симпатија за Краља и Отаџбину. Није он био припадник ни једне војске, многе су војске прошле кроз његову авлију и добиле милом или силом што се, углавном хране, имало дати и узети. Али четнике је упамтио по

бахатости и насилништву, које су чинили прије свега према свом, српском народу, нарочито под крај рата и они му никако нису ишли под краљеву круну и југословенску заставу, ону коју је краљ Ујединитељ развио над Балканом након јуначког пробоја Солунског фронта и тријумфалне савезничке побједе у Великом рату!

Дуго су се ти четнички репови вукли по шумама и селима након ослободјења, тражећи јатаке и помоћ. Свјесни да су и краљ Петар II и његова војска у отаџбини изгубили рат, сељаци су се бојали репресалија нове власти, а сада нови атак на село и сељака, Задруге! Пресадјивање Стаљиновог калема на наше село и ситног и осиромашеног сељака. Док уз лулу дувана бдије, Пантелију брину ноћне море, шта ће бити са имањем кога је тако брижно стицао и чувао, земљу куповао и укрупњавао, шта ће бити са стоком, његовим воловима, па породицом, женском дјецом, како у тој заједници новог социјалистичког морала сачувати традиционални, патријархални морал, сачувати образ и вјеру православну!?

Тијесна му је била знојава сељачка шубара да све бриге и дилеме под њу стану!

Сви земљопосједници и безземљаш, вриједни сељаци, угледни домаћини и фукара, нерадници и сеоске бекрије, сви у једну брвнару и сви ће морати кусати из истог чанка! Како, не ваља и готово! Ако нећеш, одоше коњи, волови и остало благо, оде све из кочака до посљедњег клипа кукуруза и зрна псенице! Одоше крмци и сланина, сир, кајмак, воће и ракија. Одосмо у биједу и пропаст а и дјеца одоше за слаткорјечивом

комунистичком пјесмом и радном акцијом “О Господе и мој Свети Никола, окрени ме на прави пут!”

Тек што први сунчеви зраци преко Брезичких поља, па уз Турјаницу и Грбаву, разданише јутро изнад Осоја и лађевачких Плећина, пропланака и воћњака, кроз измаглицу, јутарњу тишину нарушену само кукурикањем пијетлова и риком говеда, проломи некаква галама и непознати људски гласови и дозивање из правца Кокора, па одоздо од Берића у правцу кућишта Стојановића, Пантелије и његовог брата Петра.

Попут каубоја у засеок ујаха човјек на коњу у кожном мантилу, са качкетом на глави и припасаном футролом са пиштољем а одмах за њим двојица униформисаних, рекло би се

жандара, али то је сада народна милиција са звијездом петокраком на титовкама и пушкама о рамену! Траже домаћина, Пантелија изадје из гањка дрвене зграде накићене низовима осушеног воћа, бијелог и црвеног лука. Патрола се заустави у хладу старе крушке чекајући просиједог педесетогодишњака, да им приђе ближе. Главни се представи као друг Ратко из Прњавора, шаље га комитет, каже да би требали прозборити о Задрузи! Пантелији кроз главу сијевну попут муње, мноштво стреловитих мисли, зна да је он једини овдје, пружио одлучан отпор уласку у задругу. Чуо је да је у партизанима, за вријеме рата, љубав била забрањена, али шта сада, након рата, проповиједају комесари, партизански моралисти?! Лако је

Петру, у њега су мушка дјеца, већ стасали момци Раде, Анђелко и Будо, али шта ће он са два нејака момчића, својим синовима Војком и Борком (најстарији Станислав умрије пред рат од упале плућа) а тек женском чељади. кћерима Зорком, Младјом и Вукосавом, како имати повјерења у комунисте, безбожнике који не признају ни краља ни Бога! Како крштен човјек може вјеровати онима који су погазили крст, у Кокорима ономад скидоше конопац са звоника њихове парохијске цркве! Из тог магновења трзе га глас друга Ратка, који први проговори строгим, службеним гласом: “Ти си Пантелија Стојановић, син Алексин, рођен 1896. године?!” Дјед климањем главе, потврди свој идентитет. “Да не дуљимо, ти знас зашто сам ја потегао чак из Прњавора у ове твоје врлетне Лађевце! Угледан си домаћин, паметан и писмен човјек, знамо да си ономад иза Великог рата служио војску у Цељу а био си код краља и у државној служби као лугар, сада си на земљи, на свом имању, имаш породицу, доста земље обрађујеш, имаш и волове, па рачунамо да би твоје приступање Задрузи, а задруга је сада закон на селу, било добро и корисно и за тебе и твоју породицу, као и за нашу нову државу у цјелини а био би прави примјер и осталим колебљивцима у селу, да се више не двоуми! Мудар си човјек и домаћин и најбоље знаш шта ти је чинити, са државом и Партијом нема надмудривања и погађања, иначе...!” Остаде друг Ратко, са пријетећи подигнутим кажипрстом, недоречен. Види дјед Пантелија да ту нема много врдања, па се настави на Раткову бесједу: “Нисам ја господине, тј. друже Ратко, противан тој вашој Задрузи, али ја већ имам своју фамилијарну задругу и ја бих радо ушао и у ту вашу, државну или партијску задругу, али се бојим да стока, тј. моја марва неце!” - зашкиљи Пантелија помало шеретски, на једно око, као да га дим

уједе кад повуче кроз камиш своје луле, након драмске паузе коју је направио док је стрпљиво успркос нервози незваног госта, чакмаком и кременом вјешто запалио трут и жар ставио у лулу, напола напуњену дуваном.”Штааа,шта булазнис ти стари”, пренерази се друг Ратко, “шта има стока с тим!?”. “Дођи”,тихо рече дјед и погрбљеним ходом крену преко армана па испод ригловане куће према обору са овцама и козама

“Ево,питаћемо моје козе, као најмудрију марву”,повуче још један дим из орахове луле,свог ручног рада, па из свег гласа повика:”Хоћемо ли у задругу,козеее!”Мекетањем,козе у хору одговорише:”Меееее!, Меееее!!!”Другу Ратку,коме крв нагло удари у главу,схвативши да се сеоски мудрац и шерет са њим зевзечи, у бијесу се учини да су козе хорски и резолутно рекле: “Нееее”.

”Чу ли ти стари,шта кажу ови твоји брадати ђаволи?!”. “Чуо си,рекоше НЕ!” - шеретски се насмија,сучући,од дувана жути брк,дјед Пантелија. Разјарени Ратко из комитета поскочи као опарен,па енергично повика,нагло се окрећући у правцу народне милиције:”Вежите га”. Милиционери из хлада,спремно прискочише и ставише лисице дједу на руке, гурајуци га испред себе према прашњавом сеоском путу. Из гањка истрча баба Стеванија, збуњено се бришићи вертуном, па запомага:”Куку мени, куд ћете с њим!?” Касније ће сазнати да је бунтовни дјед заноћио у Ђекића кући у Јошавци а потом пребачен у Црну кућу,царски аустро-угарски затвор у Бањој Луци,казамат који је служио свим режимима,царском,краљевском и овом најновијем комунистичком. Сатирично га је описао велики

писац Петар Кочић,такође још за вријеме црно-жуте монархије, корисник овог злогласног „пансиона“!Тако су и комунисти који су укинули и Бога и цркву, забранили краља, ипак оставили царске робијашнице,да им се нађу!

Провешће тако и дјед Пантелија неколико мјесеци у овој васпитно-поправној установи,у мемљивој ћелији Црне куће са још неколико својих сапатника,сељака и мученика новог режима.Баба Стеванија сузама се умивала када га је модрог и исцрпљеног са завежљајем посјетила и видјела у затвору,уплашена за његову судбину:”Само да изађе жив”,уздисала је уплакана баба!

А дједове козе,оне су доживјеле судбину највећих дисидената и кажњеника, готово попут заточеника Голог отока.Та племенита домаћа животиња, звана “сиротињска крава”,доживјеће у наредним деценијама судбину гору од цркве и краља ,биће протјеране са балканских продола и камењара и државним декретом забрањене под оптужбом да брсте и уништавају шуме (горе и од злогласних Млетака!)

Тако су козе,”кривицом” нашег дједа Пантелије из Лађеваца, декретом забрањене и избачене из социјалистичког животињског царства те су проглашене државним непријатељем No 1,а сељачке радне задруге након Титовог разлаза са Стаљином,отићи ће у историју као пропали социјалистички експеримент.

Индустрализацијом и масовном сеобом сеоског становништва уградове,педесетих и шездесетих година двадесетог вијека,селу ће бити задат још један ударац. а неправедно кажњене козе, годинама касније и никада званично и јавно рехабилитоване, стидљиво и на мала врата, опет ће се вратити у наша сеоска и сиротињска домаћинства.

(јули,2020.године)

др Раде ДУЈАКОВИЋ

Prozaidi

POVRATAK IZ JNA

Stari Joe, izjeden i napuhan od šećera u krvi, sjedio je otkopčanog šlica preko puta sredovječne dame zagledan u njene spuštene kapke. Bili smo u vlaku na željezničkoj stanici u Šibeniku. Putovao je za Sisak, a ja se vraćao kući sa služenja vojnog roka. Dao sam mu ime Stari Joe, jer me je neobično podsjećao na junaka iz jedne Faulknerove pripovjetke, koju sam čitao pred sam odlazak u vojsku. Nije bio crnac, već bivši partizan, a to mu dođe na isto. U početku sam mislio da mu je šlic slučajno ostao otkopčan pa sam ga diskretno opomenuo. Nije ništa rekao niti je šlic zakopčao. Očigledno je otkopčani šlic bio neka vrsta mamca, možda izazova. Posmatrao sam diskretno, već koliko sam diskrecije uspio sačuvati u vojsci, kako na pojavu Starog Joa sa pikantnim detaljem, reaguju dvije studentice, koje su s nama bile u kupeu, a kako sredovječna dama. Studentice se

nisu upuštale u razgovor iako sam pokušavao da ih na to navedem; samo su povremeno međusobno tiho razgovarale i kikotale se, da li zbog pojave starca ili zbog moje civilkenove košulje prljavo sive boje sa par oranž detalja i farmerica na kojim je šlic bio zakopčan, svejedno, nisu mijenjale kupe do kraja putovanja. Dama nikog nije primjećivala i povremeno bi, svakih pola sata teško uzdahnula i provjerila da li joj je prtljaga još u mreži iznad glave.

Uglavnom smo Stari Joe i ja razgovarali i tako razbijali nervozu zbog gotovo jednočasovnog zastoja željezničkog saobraćaja u Perkoviću. Žena mu je umrla prije dvije godine i nisu imali djece, što mu, izgleda nije bilo tako važno, jer je to pomenuo onako uzgred. Bio je tvrdokorni protivnik civilnog služenja vojnog roka i smatrao je da se iza toga mnogo gora stvar valja. I sve tako do pred sam Sisak, kad je Stari Joe poskidao

stvari iz mreže i poslagao ih na hodnik te nas uz naklon pozdravio. Izašao sam za njim i pomogao mu stvari odnijeti do izlaza. Dok smo čekali stanicu, Joe mi je povjerio da se na proljeće ženi. Prije par dana bio je na Braču, u posjeti svojoj prvoj ljubavi-partizanki. Muž joj je umro prije tri mjeseca i nekako u to doba, mada nije znao ni gdje živi, ni to da li je udata, sjetio se nje i preko SUBNOR-a općine Knin-bili su u I Dalmatinskoj brigadi, doznao adresu njenog prebivališta. Ideja da se njome oženi zasad je samo njemu poznata, jer se nije usudio to reći kad je bio kod nje, pogotovo ne, dok su sjedili u dvorištu naslonjeni na kamenu zid ispod loze i kad je za to bila najbolja prilika.

I sada se Stari Joe nada svadbi.

Alal vera, Joe.

Slobodan LEPIR

ЛОБАЊА

Ископах те из земље
Ти немаш куд
Тражио сам те ноћу
По тами – свуд
Сад на прстима тихо
У мраку те држим
Лобањо моја
Мозак ми спржи

Очију нема
Нема ни носа
Уши су биле
Била и коса
Осмијех је био
Сада је нест'о
Осмијех је био
На уснама често

Сада се кезезуби
То ме мучи
То ме уби
Поглед ме шибну
Вилица цвонку
Пуста је рупа

У очном окну

Гледам у таму
У дупљу пред собом
Лобања ту је
Огледало чисто
За годину и више
Бити ћу исто
Бити ћу глава
Мртвачка права

Још нико није
Никада прије
Остао исти
Што да се крије

Нека се чује
Нека се зна
Била је глава
Понекад тријезна
Понекад пјана
Као да у сну спава
Била је глава
И биле су очи

На врх носа
А изнад њих
Била је и коса
Биле су уши
Мозак у среди
А све то опет
У мојој души

Све је то исто
И бити ћу исти
Лобања сутра
То послѣ су чисти
Ископаће неко
Ту главу луду
Ископаће неко
Лобању хладну
Ископаће неко
Мртвачку главу
У помен мене
И у моју славу
Ископаће неко
Гусарски знак
То глава би моја
Нек' свако
За свагда
Зна

Милан Ј. ЏИДА

Из необјављених путописа

ЗОВ ПЈЕСНИКА ИЗ ТУЏИНЕ

Ове црне зиме и прољећних да-на у изолацији трпим свакодневицу све чешће испијајући прву јутарњу (и једину дневну) кафу с поетом званим Капа. Он, на корицама књиге усликан са бијелом шољицом у висини носа (кад још није било првих вијести о коронавирусу ни забране кретања), и ја – у болесничкој постељи: дружимо се врло присно на “даљину” од 29. фебруара 2020. Не читам Љубав ах љубав док се успјешно

опорављам од двију, чекајући трећу интервенцију офтолмолога... Та кафа, као стална окрепа свих чула и једини порок у животу, даје ми извјестан мир док размишљам шта сад да пишем. Тренутно стање мог видног поља упућује ме на тему кад се појавио први знак тешке болести и, који се те пресудне историјске 1991. год, подударио са Ранковим и мојим одзивом на зов љубазних, знаних и незнаних пјесника већ одавно

запослених изван Југославије, диљем Европе. Позив нам је овај пут стигао из Њемачке, из родног града Ludviga MOZARTA, оца славног сина WOLFGANGA AMADEUSA (1756-1791), који је свијет продуховио разноврсним дјелима из свог широког опуса умјетничке музике настале за краткога му живота.

Добила сам упалу капака на оба ока и рецепт за лијек којег није било у Бањалуци, но, вјеровала сам да ћу га пронаћи у Загребу те да са терапијом нећу имати проблема. Прошли смо кроз Загреб ноћу аутобус није имао ред вожње ни обавезе да стоји на станици па је мој план пропао. Ипак сам се уздала да је упала безазлена и да ће се бол сам од себе смирити ако мирујем током путовања до Аузбурга.

Одлучила сам, упркос уобичајеној радозналости, да не гледам кроз прозор вани, већ да што дуже жмирим успут, само одмарајући своје уморне, исплакане очи за прерано изгубљеним братом, потом и нашем мајком... Сузе су филтер за тугу; инфекција стиже незвана, с прљавих руку, марамица или додира прашине на макадамском путу ка гробљу. Уз нус невоље већ осиромашеног нам друштва у задњих десетак година, ово путовање, мене, први пут, не чини срећном као до сада.

Братислав Ракић, из. Бања Луке, наш је домаћин у клубу који је организовао Аугсбуршке сусрете пјесника под мотом: ТИ ПЈЕСМО СА НАМА/ТИ ПЈЕСМО У НАМА/МИ ПЈЕСМО СА ТОБОМ!

Субота, 22. јуна 1991, у 16. часова. у ресторану “HUBERTUSNOF” Бијели плакат је штампан на њемачком и српском, паралелно, са птицом у лету раширених крила / црни туш/ лијепи голуб мира...

Ракић је још позвао и ЦКУДМ В. Маслешу” да игром и пјесмом из цијеле Југославије употпуни разноврсни умјетнички програм за сваког посјетиоца тих тродневних пјесничких сусрета у лијепом граду Аузбургу. Позвани гости долазе из свих њемачких клубова писаца са којима ми повремено контактирамо и лијепо сарађујемо...

Ранко и ја смо познати као “Маслешини” писци – увијек спремни за подршку и помоћ онима који то траже од нас. . Кад би набрајали именом и бројем колико је младих почетника-писаца прошло кроз нашу бајковиту малу кућу са три зида, потрошила би се једна дебља ђачка свеска. А свраћали су и афирмисани писци из Сарајева (Неџад Ибришимовић), Београда, Загреба, Ријеке, Чачка, Лукавца, Мостара и наравно, Бања Луке. Допали смо се многим својом искреношћу и непосредношћу, међу којима се наша чак и Десанка Максимовић са супругом Сергејом, из Русије... Младост, поезија и љубав красила је скромни дом уз наше гостопримство које се памтило и помињало свуда, деценијама, па и на Косову... Осим нас из Југославије стижу и неки писци из Београда. Са нама путује рођена сестра Ракићева и нас троје имамо комфоран смјештај у његовом стану. “Маслешовци” које иначе предводи Лука Медар – извођач изворне/старе змијањске пјесме и фолклора, али и актуелни секретар Друштва, имају плаћен посебан смјештај. Атмосфера током вожње никако није уобичајено опуштена, или се само мени тако чинило због болести. Чим смо из Југе прешли у Аустрију, на самој Словеначкој граници, сјетих се стихова Петра Прерадовића, мени, из најдраже његове пјесме:

“Да ти видиш мене сада / окружена биједом свега / ти би горко заплакала/ рука би ти задрхтала/ од жалости грлећ њега...” Једва суздржавам сузе. Потом мислим и на Ивана, из далеког Бостона гдје оде у јекну блокаде револуци-

онарне Кубе од стране УСА - читај САДржава - 13. новембра 1962. Из Бањалуке смо га испратили 6-ог.

У Београду је чекао забрањени лет дугих седам дана страхујући да ће му карта пропасти, да никад неће стићи до својих родитеља. Ипак је стигао али тренуци горчине нису избјегнути чим је тај младић и пјесник посегао за овим Прерадовићевим стиховима да би ми себе описао у далекој земљи Америци. Дневно ми је слао више колор разгледница, понекад десетак, па су се у зборници Економске школе чудили : Ко је тај, да простиш... и како сам се заљубила на толику даљ. . и кад сам прије стигла да освојим тог неког богатуна Џона из незане земље Америке ? Нисам имала коментар ни на питања ни на испољену им некултуру. . Он је био друг мог брата у Учитељској школи четири године а мени познаник једва два мјесеца Читајући касније и његове стихове објављене на страницама Малих новина у које су Цигани те јесени упакивали слатки печени кестен купцима на улици, ридала сам муцајући:: никад више, Иване, нећемо се срести... предалеко је од Југославије та туђина, та твоја Америка...

Чинило ми се баш као да је умро. А све друге растанке са људима у Бањалуци, са жељезничке станице у центру града (аутентична зграда данашњег Музеја савремене умјетности) нисам доживјела тако трагично. А мој први сусрет с том станицом био је годину дана прије Ивановог одласка, када сам из Дома ратне сирочади, с торбом испратила једну питомицу, иначе дијете са Козаре, на медицински факултет у Београду. Та докторица (касније, и жена нашег недавно преминулог академика Р. Михаљчића) ми је и дан данас другарица.

Трећи испраћај бјеше још бизарнији... Станицом иначе врве разни ликови, а нарочито кад стигне у сумрак пун воз путника: упетљају се сумњиве сподобе, џепароши и носачи пртљага. Један носач, звани “директор” био

је оличење хулигана. Наступао је безобразно према цурицама мојих година и пазила сам сама да га заобиђем. Но, једне прилике са перона бацио ми је неку пецу на ногу и потрчао да ме стигне. Спасио ме је Ранков познаник звани “Ђоко Кинг”. Познати КРАЉ међу бунтовним, сиромашним и гладним вршњацима... Ђоко је био фини момак. Заскочио је “директора” једном пњеском а мене утјешно загрлио и брзо отпратио код Ранка, у ђачку мензу. Све до његовог бијега из школе у бијели свијет били смо раја - другари.

Са те станице ми смо га испратили тајно на неки привремени рад у неку европску земљу. И док жмирћи путујем кроз Европу, случајно откривам да је Ђоко Кинг рођени брат нашег домаћина у Аузбургу као и наше лијепе сапутнице Славице. Ооо, животе...

Не вјерујемо својим ушима ни Ранко ни ја, усхићено и радосни распитујемо се се како је, шта ради и чудимо се нашем забору...

- Ожењен је, живи између Швајцарске и Њемачке, има ћеркицу којој носим мирис очевог вољеног завичаја са златном Сарачевом наруквицом, прича нам тохо поносна тетка.

Аутобус нам се изненада заглавио у једносмјерној улици, једва се извукосмо због висине кола, али стигосмо на одредиште у право вријеме. Бројни писци сабрали се се из свих покрајина, међу њима је Реља Лукић, из Штутгарта, предсједник УДРУЖЕЊА РАДНИК ПЈЕСНИК У ТУЂИНИ. Саопштава нам прво да је пјесник Здравко Ђекић јуче имао тешку саобраћајку – изгубио је жену Петру и сам је задобио повреде... Он је родом из Ритеша код Добоја, а Петра ми је једне ноћи у Борнику препричала сав њихов живот у туђини. Страшно се кајала што је оставила четворо дјеце да живе сами...

Жељела је што прије да им се врати, јер новац ништа не вриједи без породице. Нажалост, смрт ју је претекла у доброј намјери да исправи грешку... Из мноштва

Ranko Preradović beim 1. Augsburger Treffen, 22. Juni 1991

окупљених, познавали смо Ратка Лукенића, Петра Блажића, Зорку Чордаш... а многе смо први пут срели. Ранко је отворио сусрете. Ја сам једва гледала, капци су били црвени, хватало ме умор. . Температура је подло расла али ја сам ћутала док нисам издекламовала своје стихове када сам дошла на ред. Радио Београд је директно преносио књижевне вечере захваљујући писцима из Србије. На крају наступа Реља Лукић нам је свечано уручио признања од УРПУТ-а у Штутгарту додјељених нам 8 јуна. Неке поете њихове чланове ми смо примали у госте још од 1981. године. И данас српски литерарни клубови у Њемачкој живе и раде са именом Здравка Ђекића, поштованог човјека и писца.

Док ово пишем, боже, на телевизији иду вијести да је у Новој Вароши страдао човјек али се не зна да ли је скочио или случајно пао с вишеспратнице... А у новинама, дан касније, дознајемо да је тај страдалник наш врли пријатељ из младости, Ђоко Кинг... Ђерка му је искитила најљепшим ријечима "IN MEMORIAM" који нас је потресно увјерио да је то одрасло дијете "пљунути отац". Ми је нисмо упознали у Аузбургу јер је тада живјела са мајком, негдје у Швајцарској.

У Њемачкој смо се уопште мало дружили Одвео нас Ђоко у кућу Моцартових. Памтим је кроз маглу са одјецима клавира из "Мале ноћне музике". Умирујуће ноте нису ми помогле, продужили смо вожњу кроз древни град. Ђоко је возио лагано, тек ту и тамо би стао да покаже детаљ, објасни неку знаменитост. . На крају нас је одвео у стан једне бањалучке породице којој је било част да нас прими на ручак и угодан разговор о свему и свачему. . Болест ми је ипак, дошла главе... Све нам је покварила... Жалим и сада...

Имали смо домаћинову великодушну понуду да нас троје гостујемо још неколико дана, али ја сам падала у грозницу, "Бајеров" прахак сам гутала узалуд. ANGULARNI glaukom је болан и нимало безазлен...

Пјесничка и фолклорна манифестација била је незаборавна али у ваздуху се осјећао некакав немир. Пред полазак кући један момак је одбио да уђе у аутобус. Казао је кроз сузе : - . Нећу да идем у рат... Био је то неочекивани пуцањ младог фолклораша у све нас... "Маслешовце", југословене...

Путовали смо сатима ко заливени: без приче, без пјесме... Сви дубоко тужни и несрећни... Стигосмо тек пред поноћ на словеначку границу, кад тамо, још црње – љути цариници нам не дају ући у дежелу. - Сви из аутобуса, марш вани... Имате неке неоцарињене ствари... Кола остају, ви можете даље... Не разумијем све што кажу. Умало се онесвјестих... Јоој, све ме боли... Ранко ми помаже да сиђем из аутобуса. . Било је то три дана прије отцјепљења Словеније од Југославије... Јоој, оче! Зар опет исто срање, млим. Зар ћу пјешке у Босну, ко ти 5. њприла 1941. године из Словеских Коњица гдје си се затекао у резерви. Нијемци су улазили у Загреб кад су Словенци запалили ваша цивилна одијела у магацима, а вас пустили кући као војнике... Сјећам се мајчиног кукњаве и приче... стигао си у Мрчевце 16. ти дан, 22. априла 1941, бос, у гаћама и поткошуљи. , крвав, разочаран у све идеале, али жив... Лијевче поље, ее, мој ОЧЕ, након педесет година, и мени шири руке спаса... . чека ме неутјешну, болну, из наше/туђе лаж... Иииих, је ли могуће сачувати разум?

О томе прије ништа нисмо знали. Стрепило се од политичких договора на врху државе од кад је Тито умро, али ни у сну нисмо слутили да ће рат. доћи од нас самих... Амадеусов "Турски марш" бубњао ми је гласно у ушима за крај путовања а температура ми је скочила на 39. Унутарашње стање усложњавало је безброј питања без одговора.

Вратили су нас у аутобус пред зору. Нисам више мислила ни на своје срце, ни на своје очи... Офтомолози су ме видјели тек 1997. године кад су ме донијели на очни одјел. Докторица Њежић ми (по) вратила терапијом вид у лијевом оку, а касније су услједиле ризичне операције. Сву историју моје болести знају најбољи српски љекари којима сам бескрајно захвална... .

Ово путовање остаће задње у мом југословенском пасошу а овај кратки запис горко обојен црном мрљом историје Зов пјесника ни овај пут није био узалудан.

Многи стихови српских пјесника су преведени и нашли су се у двојезичном зборнику умјетности "39 година за размишљање, 1968-2007" у два тома. Моћан је и чудесан зов умјетности. Пјесник у туђини, Братислав Ракић, написао је лијепу поучну пјесму. . НЕ УПУЋУЈ СЕ ДАЛЕКО" коју би требало знати и стално рецитовати

Стевка КОЗИЋ ПРЕРАДОВИЋ

Биоенергија

УТИЦАЈ СВЈЕТЛОСНОГ СПЕКТРА НА ЖИВОТНУ ЕНЕРГИЈУ

Древни Египћани су користили одређене боје као вид терапије за стимулацију животне енергије

Да би се побољшале метаболитичке функције организма, оснажила наша животна енергија, требамо створити тако окружење и простор да стимулативно дјелује на наш енергетски систем, уравнотежено са нашим физичким тијелом.

Савремени начин живота је узрок честе појаве такозваног изгарања, односно појаве исцрпљености и синдрома хроничног умора.

И слободно могу рећи, да је данас све већи број људи са овим поремећајем, а у директној је вези енергетског дефицита.

Из искуства знам да изложеност свјетлости одређених боја, може промијенити и физиолошке вриједности функција у тијелу. Посебно бих дао акценат на промјене код крвног притиска, отпорности коже, као и на наше расположење.

За постизање завидних резултата у побољшању нашег здравља,

такође су битни и прехранбени производи одређених боја (воће и поврће), а који имају кључну улогу на утицај нашег биолошког кода, не само надоградњу нашег животног стила, него велику важност одређена боја имаће и пресудну улогу у дужини животног вијека.

Древни Египћани су користили одређене боје као вид терапије за стимулацију животне енергије.

Искусни терапеути успостављају равнотежу енергије међу чакрама, енергетским извориштима. Основне боје свјетлосног спектра повезане су са седам енергетских центара(чакри).

Свака чакра је повезана саједном бојом спектра, па самим тим имамо седам различитих боја заседам енергетских изворишта.

Боје су облик видљиве свјетлости, а истраживања су показала да људи који су имали повез на очима, доживљавали су психолошке реакције када су били изложени свјетлосним зрацима различитих боја. Стручњаци

из домена медицине су потврдили да кожа људског тијела види у боји.

Неуропсихијатар Курт Голдстин је такође потврдио да постоје сазнања како стимулација коже различитим бојама изазива различиту реакцију. Аура или биоплазма је енергетско поље које окружује наше тијело и као таква састоји се од више слојева.

Напоменуо бих и то да се сваки слој састој и од друге боје, а што нам омогућава да из тог спектра боја дијагностицирамо и добијемо податке о здравственом стању људског организма.

И сам користим методу ауралне визије, визуелно прегледање ауре. Основне или главне боје у спектру су: црвена, наранџаста, жута, зелена, плава, индигоиљубичаста, а свака од њих има и своје нијансе и свака од њих има своје значење.

Каона примјер код излагања свјетлости зелене боје стимулисаћемо рад хипофизе, као и рад срца и све што је везано за срчане проблеме. Наранџаста боја стимулативно дјелује на рад респираторних органа. Званично је доказано, да зелено окружење (природа), односно унос намирница зелене боје и излагање зеленој свјетлости побољшава рад срца, утиче на циркулацију и побољшава рад респираторних органа.

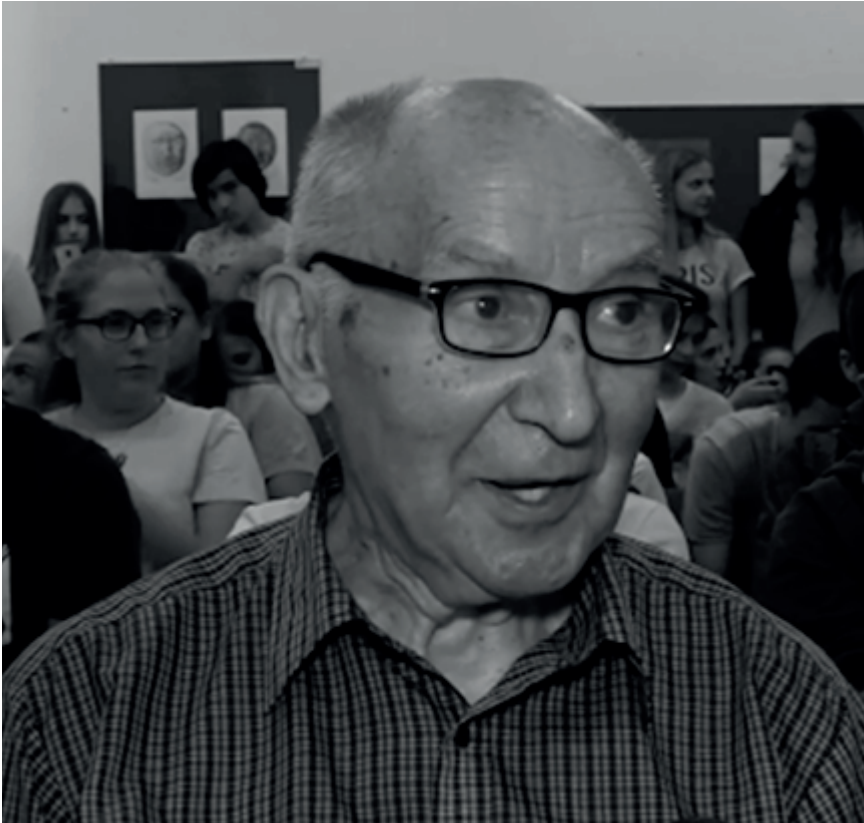
Код здравог човјека боје у аури морају бити јасне, чисте и јарке.

Боје утичу нарасположење људи, а имају и велико симболично значење.

Биоенергетичар
Вито БОЈКОВАЦ

In memoriam: Драган Колунџија

До виђења, друже!

Књижевни сусрети на Козари, срели и упознали; дошао је са Младеном Ољачом и Скендером Куленовићем да се друже са младим колегама. Од тада па све до ових наших времена најдража су нам срастања била управо на Козари, гдје смо се и последњи пут дружили у октобеу 2017. Те године је велику награду „Књижевни вијенац Козаре“ добио Милован Данојлић, Колунџијин „исписник“ и другар, па је било угодно и занимљиво слушати њихова сјећања на младалачке стваралачке године, на Миљковића, Пајића, Тимотијевића и толике друге припаднике славне генерације београдских пјесникаа, који су заједно стасали и свако за себе се књижевно афирмисали и показивали. Генерацијски истосудбеници имали су нам шта и казивати.

Сјајна су била другарска срастања са Драганом, „пјесником без остатка“, како су га ословили, а управо је био то и такав, на сваком кораку, увијек и као по правилу спреман да јавно казује своје пјесме израстале из великог почетка „Затвореника у ружи“, књиге која је означена као својеврсно освјежење ономадног

У Београду, граду у који се дјечарац настанио, те осмошколско и гимназијалско школованје заокружио, гдје је факултет завршио, а нада све гдје се афирмисао у једног од најистакнутијих српских пјесника, Драган Колунџија, умро је у 82 годинини живота, захватила је и њега корона вирус пандемија. Најприје се љекарима јавио због „изнемоглости“ срца, а онда је ваљда у болници „стигла“ га ова ружна пошаст, која је само поспијешила смрт. Иако је, велимо, све своје најзначајније остварио у великом Београду, никада није заборавио своје родно Водичево код Новог Града (Босанског Новог), враћајући се стално завичају и својој великој легенди, планини Козари и њеној епопеји. Један од нас, сјајни колега Стеван Тонтић већ сада тврди да је последије Скендера Куленовића Драган Колунџија највећи

пјесник козарске епопеје из Другог свјетског рата а што је у основици, потка његовог пјева кроз дуже од шест деценија успјешног стварања и истрајавања.

Управо смо се на Козари, на Мраковици 1966. године, на пјесничким сусретима младих БиХ, из којих су израсли

ВЕСТ О СМРТИ

1.
Чекао сам писмо
а стигао је глас о болести
Веровало сам у опоравак
а стигла је вест о смрти

Брат по грозници и немирима
Ранко Прерадовић ми је јавио
-Умро је Драган!

Умро је Драган Колунџија
један од највећих пјесника
нашег савременог песништва
Драган мој драги
велики пријатељ

2.
Суше. Непогоде. Збегови.
Кржаве године рата
Дуге године глади
и позна јесен живота
уоставила је песника
Стигло је све.

Али и сада га видим
чујем
како варничке речи
и како постаје пламен
док говори своје свевремене песме
на промоцијама у Бања Луци,
Приједору, Прњавору, Вијачанима

Гдегод смо се десили.

Душко Ж. ПОПОВИЋ

пјесничког Београда, али и читаве оне Југославије. Пјесме из те књиге су прије појаве збирке објавили Оскар Давичо и Васко Попа у трк покренутом часопису „Дело“ гдје је, нетом, Драган Колунџија био стални сарадник. Услиједило је, затим, тридесетак и више књига које је потписао вриједни аутор, који је „добацио“ и до Париза, гдје је држао допунску наставу југословенским ђацима. Било га је, што се каже, свагдје тамо гдје су књижевност, наполе поезија, али и умјетност уопште, били доминанте: од поезије је и за поезију живио и ништа му, отуд, није било тешко жртвовати за ту највећу љубав.

Наравно да је сво то његово жртвовање било награђивано, али

му је завичај још остао дужан, без обзира што је добио „Књижевни вијенац Козаре“ (то је негдашња награда „Скендер Куленовић“ коју је први допбио Бранко Ћопић, а међу добитницима су Младен Ољача, Блажа Конески, Јуре Каштелан, Душан Костић, Дервиш Сушић, Данило Киш и ини). Будућност ће показати колико ће му се и како све одужити завичај, али судећи по старијој двојници Драганових сапатника, Младену Ољачи и Љуби Јандрићу, неће се ласно провести на овим и овдашњим просторима.

Отишао је још један од мојих дружбеника са којим сам последњих година најчешће „контактирао“ посредством заједничког нам другара, др

Душка Ж. Поповића из Вијачана код Прњавора, који ме је редовно извјештавао о стању и битисању великог пјесника Драгана Колунџије. Слушали су се почесто, дописивали редовно, а два пута смосе срели на промоцијама Душкових књига у Кући Ђуре Јакшића у Скадарлији, боемској четврти Београда. Оба пута нам се, Воји Тривуновићу и мени, те другим који су говорили, придружио својом бесједом Драган Колунџија, што је за све нас а посебно за публику итекако много значило. Тај и такав, отишао је у своје пјесме и славу, друг, Драган Колунџија!

Р. ПРERAДОВИЋ

МОЈИ ЗАВИЧАЈИ

Рођен сам у Рашки
Отац из Рикова
Врачево
Србија
Сада
Косово и Метохија
Непостојећа држава

Проходао
Проговорио
Одрастао
У Краљеву
Мајка из Лађеваца
Србија

Нисам Јеврејин
Мој родни завичај јесте Рашка
Али
Не одричем се ни Краљева

После
Још два завичаја стекох
Ваљево
Србија
Због Петра Пајића
Због Радована Белог Марковића
Због Матије Бећковића

Прихватих и Херцеговину
Република Српска
Због Радослава Братића
Због Билеће
Због Гацка
Због Требиња

Тамо нађох
Најбоље Србе
Каквих нема у Београду
Где живим
Као избеглица
Више од пола века

ЉУБАВ У ЧИТУЉАМА

Почне
С великом љубављу
И страшћу

Траје неко време
И прође

Пређе на децу
Или
Кућне љубимце

Онима без деце
Постану ближи
Пас и папагај
Од брачног партнера

А онда стигну читуље

У читуљама
Толико топлих речи
Као да љубав
Никада није ни престала

ЧЕКАЊЕ СМРТИ

Сви моји другови
Већ су помрли

Ноћима не спавам

Хоћу смрт
Будан да дочекам

Зоран Хр. РАДИСАВЉЕВИЋ

ШТА ЈЕ ТРАЖИЛА МАРИЈА ХОФМАН

Рат је запалио Европу. Буктиња се у том преломном времену налазила у рукама Адолфа Хитлера. Његовом појавом Европа је гурнута у амбис какав је раније био незамислив. Јевреји су за фашисте постали прва мета, први циљ. Јевреје, све Јевреје Нијемци морају да збришу са земље. Али, ратна дискриминација није се односила само на Јевреје, већ и на многе друге народе. Ужас се из дана у дан велико брзином повњавао; Европа је горјела, нестајала су насеља, с насељима људи и све оно што су цивилизације вјековима створале.

Други свјетски рат остаће запамћен за сва времена. Фашисти су само Јевреја убили шест милиона невиних људи. Ужас је растао, дуге, оне непрегледне колоне Европљана кретале су се према губилиштима. Логорима, гасним коморама, крематоријумима, стрелиштима. У таквој једној колони налазила се и црноока Јеврејка Нина из Санског Моста. Тад се нашла у рукама црнокошуљаша-усташа. Као млада трудница чекала је дан када треба да на овај свијет донесе прво своје новорођенче. Након логорске тортуре, стигла је у загребачку болницу. Ушла је у круг у којем се налазе и друге труднице. Али, она је као Јеврејка одмах стављена под посебан “режим”, морала је да буде обиљежена Давидовом звијездом.

Велики концентрациони логор у Аушвицу гутао је људске живите без обзира ко којем народу припада. Нина је знала све о свом народу који је осуђен на смрт. Њени град је до краја испражњен, Јевреја у току рата више није било у Санском Мосту. Узалуд је сањала слободу, родитеље, браћу и сестре, цијели свој град. Знала је да више никог свог нем; била је највише опхрвана својим нерођеним дјететом. Вјеровала је медицин-

ским радницима да ће јој помоћи да роди, да сачува своје дијете. У њој се понављала црна мисао: “Јевреји морају да умру, да нестану на планети!” На све ово, Нијемци су сазнали да трудница припада народноослободилачком покрету. У више наврата привођена је у службу Гестапоа како би признала да је сарађивала са партизанским снагама. Узалуд се бранила бираним ријечима, нико од господра рата није њену причу узимао за истину. Имајући на уму да се налази рукама хрватских целата, већ је слутила и знала је да добро неће проћи. Мислима је “трагала” за ријечима којима би умилостивила господаре болнице, али јој ништа није полазило за руком.

Медицинска сестра Марија Хофман била је не само строга на породитељском одјелу, већ и уважавана не само од здравствених радника, већ и од војних власти које навраћају у ову болницу. Тек да виде колико на одјелу има Српкиња, колико Јеврејки и других жена које нису Хрватице. Маријин муж као усташа често је долазио да се сретне са својом женом, сваки пут стижао је са букетом цвијећа.

И Нина је била збуњена. Питала се како то да она из логор да стигне у загребачку болницу, како када је Јеврејка. Једна мисао је подсетила на нешто што је ипак могуће, па и у самом рату. Била је сигурна да се међу њемачким војницима нашао човјек који је хтио да је извуче из логора, да јој помогне. Али, све је ово узалуд. Тортура медицинске сестре Марије Хофман била је свакодневна. Тешка, неподношљива. Плашила се Нина сестре Марије, али није имала коме да се пожали. У неколико наврата видјела је ову сестру како шамара труднице, како их вуче за косу и пријети им.

Говорила је да не може да смисли Јевреје и Србе.

“Све или ништа”, понављала се ова мисао и Нина је морала да нешто предузме, јер је већ била пред самим породом. Једном, када јој се учинило да је медицинска сестра расположена, пришла јој је и замолила за један кратак разговор. Марија је пристала. Сјела је поред Јеврејке Нине само да види и чује причу жене која мора да умре. Нина се отворила, па шта год да буде. “Сестро, ја сам родом из Санског Моста. Припадам богатој породици. Не бих да Вам говорим о оцу, већ о његовом злату! Пред сами рат мој је отац у пет сандука спакао златан накит и новац и све сандуке закопао у земљу. Ја бих да сав онај накит и новац да поклоним Вама. Вама, само да ми сачувате моје дијете! Ја свој пород нећу преживјети. Слаба сам, неисхрањена и блолесна сам. Једва се држим на ногама!”

Марија Хофман је поцрвенила, њена се крв узнемирила, јер је први пут видјела да са лакоћом може да постане богата жена. У часу док је ликовала, истовремено је смишљала како да уклони Јевејку и њено дијете које ће за који дан доћи на овај свијет. На ум јој је пала њена патрожна торбва у којој се налазе ињекције за смрт.

На порођајном одјелу, у соби Јеврејке Нине лежало је још пет заробаљених трудница. Нина је одједном запазила да је сама остала на истом одјелу. Жене су остале преко ноћи. Шапат се ипак ширио собама. Нина је сазнала да су њене познанице поубијане. Након ове драме она се породила. Родила је дјевојчицу. Вјеровала је да ће јој медицинска сестра Марија сачувати дијете. Али, супруга усташе Ледића, гспођа Марија размишљала је само о закопаном злату. Ни спавати није могла због

богаства ког раније није могла ни да усања. Даљим разговорима са болесном породиљом, Марија је запамтила изглед улице у Санском Мосту. Изучила је дворишни простор и угао истог круга на којем се налазе закопани сандуци злата. А онда је породиљи убризгала некакав “лијек” укрв. Нина је исгог часа издахнула. Након краћег времена убила је и малу дјевојчицу. Умрла је мала Владлена (име по Лењину).

Марија Хофман-Ледић је и даље била страх и трепет за све оне труднице које не припадају хрватском роду. Вјери и нацији. Усташком покретју.

Рат је окончан. Усташе су се разбјежале а медицинска сестра Марија Хофман-Ледић само се негдје притајила. И даље је сањала закопано злато. Године су се низале, а она је увијек сањала своје будуће богатство. Није одустајала од тога да приграби туђи капитал. И досјетила се “спасоносне” идеје. Путовала је родитељима

у Ријеку, свачим се заваравала и тјешила, али од злата није одустајала. Узела је, на крају, једну шестогодишњу дјевојчицу и отпутовала за бањалуку. Имала је науму да официрима ОЗН-е подметне шестогодишњу дјевојчицу и прикаже као дијете “умрле” Јеврејке Нине и да тим узме злато у своје власништво. Својом причом лагала је агенте, официре, правнике ОЗН-е. Рекла је иследницима и то како се завјетовала, дала чвсту ријеч да ће тек рођену малу Владлену отхранити и када дјевојчица буде пунољетна с њом ће да подјели златни накит и новац. Са Маријом су водили разговоре на смјенју људи различитих струка, па и психолози. Људи различитих струка видјели су да “дама” лаже. На високом нивоу били су сви њени саговорници веома “љубазни”, смјстили су је у луксузан хотел “Босна”, а притом су је кришом чували како им не би побјегла у Загреб. Један дио

стручњака је путовао у Ријеку, с цљем да се уђе у архиве да се уђе у траг и виде св непријатељск и злочиначка дјеловања једне медицинске сестре, а други дио људи од знања путовао је у Загреб. Документа су комплетирана, више није било сумње, налази, баш сви говоре да је Марија уистину у Загребачком породилишту убијала труднице, али и тек рођену дјецу.

Официри ОЗН-е узели су цип, сјели у њега, поред себе поствили су и Марију и отпутовали у Сански Мост. Тамо су пронашли двориште убијене Јеврејке Нине. Откопали су злато, а Марија је тог трена само ускликнула: “Ето, дођох ја до свог богатства!” Официр ју је само погледао, а онда наредио да јој се на руке ставе лисице. Суд је на основу увида у документа Марију Хофман-Ледић осудио на смрт стријељањем.

Василије КАРАН

НЕ СКИДАЈ МАСКУ ДРАГА

Не скидај маску драга
Ни кад ми у снове дођеш
Па поред старе трешње прођеш...
На прстима преко кућног прага
Не скидај маску драга!

Не скудај маску драга
Ни кад* ти на сваком ћошку пише
ПАНДЕМИЈЕ НЕМА ВИШЕ!
Када вирусу црном коначно не буде трага –
Не скидај маску драга!

Ни кад* ми у снове дођеш,
Па поред старе трешње прођеш...
...на прстима преко кућног прага –
Не скидај маску драга!

КОРОНА

Венеција, тај азурни на води град...
Ал* ја нећу вам о томе сад,
Путовали ми смо скоро сваког петка,
Ма да кренемо испочетка...

Ево, тачно је два месеца
И још ме у грудима пресеца...
Не нису ране љубавне,
Мас кажу фобија од пандемије...

А наша љубав? Спорна није, не!
Волимо се има већ две године.

Послове имамо, срећом, фино плаћене,
За путовања... за дуже викенде!

Венеција, тај азурни на води град...
Ал* за пута баш вам нисам рад.
Хвала ти, Боже, код нас нема ње –
Те Короне – вирусне краљице.

МОСТАРСКИ БОЕМИ

Нисам ја вриједан сваке те сузе твоје
Мостарски боеми, кажу, још увијек постоје!
Ја снове снимам искључиво своје –
У њима нема мјеста за двоје!
Ја сам ти облак без панталона
И галеб стари, сувише дуго;
Вагабундо и примадона –

Никада нису били једно за друго...
Нисам ја вриједан те црне косе твоје
Мостарски боеми, кажу, још увијек постоје...
Моје је јутро за тебе вече –
Жилама мојим Неретва тече!

Ја сам ти облак без панталона
И галеб стари сред мостарске кише
И галеб стари сред мостарске кише;
Вагабундо и примадона –
Док плаче она, он јој сузе брише...

Владимир СТОЈАНОВИЋ

Књижевна критика

ОДА ГОСПОДСТВЕНОМ ВРЕМЕНУ

(Ненад Грујичић, Сремскокарловачке терцине,
Бранково коло, Сремски Карловци, 2020)

Након низа објављених дјела, Ненад Грујичић се прихватио задатка да у поезији остави свједочанство о Сремским Карловцима као духовном центру и језгру културне елите која је годинама исијавала своје интелектуално преимућство над осталим нашим крајевима.

И било је најприродније да то свједочанство потекне и изађе из пера врсног познаваоца друштвених, посебно културних прилика у том граду, јер је Грујичић већ од 1983. године на челу Бранковог кола, културне манифестације која се, уз мање прекиде, одржава у Сремским Карловцима и окупља бројне културне посленике и поштоваоце не само поезије Бранка Радичевића него и књижевног стварања уопште.

Чувена Карловачка гимназија и Бранков гроб на Стражилову свједоче о непролазним културним вриједностима а Бранкови стихови и његов трагични животни усуд, кад је рано прешао у легенду, напустивши живот у најбољим годинама, доводили су у Карловце генерације заљубљеника у писану ријеч и лепршаву поезију младићког усхићења, али и туговања за животом који је на измаку.

Ненад Грујичић /Панчево, 1954/ отвара ову своју пјесничку збирку пјесмом Годишња доба, посвећеној пролазности живота у коме се смјењују дани „у паклу и рају“, гдје стално траје немир и вјечита сеоба. Али Карловци су „увир светлости и мрака, / о њима се увек нова прича нуди“. Дјелујући и зими и љети као бајка,

посебно у вријеме бербе грожђа, „овај градић безброј красних лица има“.

Књига Сремскокарловачке терцине састоји се из следећих циклуса: Са извора, Карловачки мотиви, Сремскокарловачке каже, Стражиловски портрети и Вино и песма. Ових пет циклуса, сваки на свој начин, осликавају атмосферу Сремских Карловаца и указују на карактеристичне особине града, Стражилова и околине те људи који ту живе или су дали својеврстан печат том амбијенту.

Циклус Са извора отвара се пјесмом Икона која даје збирци молидбени тон а лик Јована Крститеља, „заштитника извор-воде са студенца Бранковога“ обожиће збирку својом светачком моћи. Пјесма Студенац „Патријарховац“ њежна је породична идила у којој пјесник са супругом и ћеркама Даницом и Миленом прилази студенцу да се окријепе његовом бистром и хладном водом. Следећа пјесма У Саборној цркви Светог оца Николаја у Сремским Карловцима ода је цркви која шири „радост благодатну“ и у коју долазе туристи из цијелог свијета. Пјесник је везан за ову богомољу, у којој је крстио ћерку Даницу и у којој прислужује помен оцу Драшку и мајци Стоји, али увијек „такне и траг моштију Арсенија Светог Сремца“. Значајна је и горња црква у Сремским

Карловцима, данас Манастир Ваведења Свете Богородице, гдје је сахрањен патријарх Григорије Бранковић, који је саградио „све што радост чини оку када стиг-

неш до средишта Карловаца“. Ту је сахрањен и Лукијан Богдановић, патријарх кога убише „бечки жбири“. Пјесника инспирише и тровјеки платан у доњој цркви сремскокарловачкој, која је посвећена светим апостолима Петру и Павлу. Оно што нарочито оставља утисак на пјесника је да је ту рукоположен Петар Први Његош.

У циклусу пјесама Карловачки мотиви Грујичић издваја карактеристичне мотиве везане за Карловце. Ту је и пјесма о чесми „Четири лава“ која је својевсна атракција града. Грујичић пјева: „Када песник, ил намерник, на Бранково коло дође, / жедан песме, намах приђе старој чесми да попије / добре воде у градићу стражиловске метаноје.“ Већ тај призор утиче на путника да се на први поглед заљуби у овај град. „И Бранко је овде био, у два три лака крока / до студенца доходио.“ Пјесник дочарава магију чесме „са четири луле“, а ехо пролазности живота уноси меланхолију: „ах, тај живот – као магла; бело вино па са содом, / сремски гулаш, штрудла с маком и бећарац, брацо-роде, / до Дунава с тамбурама, па отпутуј с првим бродом, / а већ сутра, тамо негде, пожелеш да си овде.“

У Сремскокарловачким кажама пјесник пјева о истакнутим личностима везаним за Карловце. Ту је на првом мјесту пјесма о Алексију Радичевићу, заправо младом Бранку, који је везан за Карловце једним дијелом свог живота. Лијепа је пјесникова констатација; „Поезија, шта је она, да ли младост што не стари?“ Символ Карловаца је и Гимназија у том граду којој пјесник посвећује успјелу пјесму пјевајући: „Раз-

вила се гимназија, дивно чудо нове зграде, / вавилонски она сија, трећи вијек јој на плећима“. Пјесник се сјећа истакнутих личности које су похајале ту школу као Димитрије Давидовић, Јован Стерија Поповић, патријарх Рајачић а касније Михиз, Дејан Медаковић, Вида Огњеновић и др. Посебно је истакнута атмосфера на Бранковом колу: „...када сваког года крене, / у марту и септембру, гимназијски дух се нови / с песницима одасвуда, с гласовима хора прене, / стигао је Радичевић, васкрсла је с вером нада, / а свечаност на лицима у ореол се одене.“ Грујићић је опјевао и пренос Радичевићевих костију из Беча на Стражилово („Вито ребро“) а централна пјесма тог циклуса је „Бранково коло“, у којој је опјеван подухват Павла Маринковића Адамова да оснује Бранково коло које је имало прекида у свом развоју, али се одржало до данас. Вјештим епитетима Грујићић дочарава разноврсне личности културне елите које су биле гости Кола: „Десанка је са шеширом направила свима хлада, / Антић му-

ца, али сева, његов напев народ воли, / а Петровић Брана клеца, шири руке, светом влада...“ Ту су вјешто окарактерисани Иван Лалић, Стеван Раичковић, Слободан Ракитић, Светлана Велмар Јанковић, Борислав Пекић, Раша Попов, Душко Трифуновић и др. а пјесник зна да за сваког нађе карактеристичну црту понашања и упечатљив детаљ. Завршни стихови дјелују снажно „песма живот повезује, матерњи је језик саће, / Бранко меда стражиловског при доласку сваком даје.“

У овом циклусу Грујићић се одужио лијепом пјесмом и оснивачу Кола Адамову који је „све имање свога бабе у Бранково дао коло“. Грујићић пјева и о Лукијану Мушицком, али ће споменути и Карловачки мир у XVII вијеку кад се „Турска нашла савијеног војног врата“. Посебно треба истаћи пјесму „Српски Хајлдерберг“, како би се могли назвати Карловци, али пјесник са жаљењем уочава како ми не знамо да цијенимо своје вриједности, те су тако у Карловцима дали Вуку сасвим малу улицу, „ал је нису уредили,

фасада је сва у були, / огуљена, без малтера“. Грујићић на крају иронично пјева: „Ако ли се чудо згоди, и Хајделберг овде крене, / трипут ћу се прекрстити, драгом Богу захвалити / што је ситног, и грешнога, у сузама чуо мене.“ У пјесми После рата Грујићић истиче како су након Другог свјетског рата Карловци сатрвени а „Српска жила духовница режимом је прикљештена“. Потресно дјелују завршни стихови пјесме: „Карловци су мученици чија песма са Парнаса / даје веру да остасмо вишим смислом одабрани.“ Пјесма „Алеја песника“ спомиње идеју вајара Јована Солдатовића да се на Стражилову подигне алеја песника и „српском речју да оживи вавилонска кула стара“. Пјесма „Видиковац“ упознаје нас са дилемама које су пратиле пренос Бранковог земног праха из Беча у Карловце а односиле су се на мјесто гдје треба сахранити пјесника. Пресудило је ипак Стражилово и његов Видиковац јер ту „озго поглед као бајка-Карловци су ту на длану“. Такође и споменик Душку Трифуновићу, „фигуре у бронзи“, постављен је

на Стражилову, иако он није ту сахрањен. Душко је годинама долазио на Бранково коло да „наизуст каже риме свога бола“. У пјесми „Карловачка гробља“ Грујичић истиче мисао да би гробље у Карловцима могло бити као париски Пер Лашез, „ал ми Срби не умемо, то је наша трагедија, да чувамо гробна места и земаљски траг песника.“ Тако се многим истакнутим Карловчанима не зна за гробно мјесто.

Велика заслуга Грујичићева је што је овом књигом истакао вриједности Карловаца, али и оптужио за небригу која доводи до пропадања истакнутих културних институција, у које су појединци улагали не само свој новац него и своје амбиције и жеље да остане и сачувају вриједности тога града. Таква је и пјесма о Галерији Милана Кечића, која је након смрти свог оснивача потпуно запуштена. Пјесма „Стражилово“, сва у динамичном обасјању, повезујући елементе Бранкове поетике исказане љепотама живота, посебно карловачке бербе грожђа, дјевојке са студента, путника с уранка, лисја које жути и опада, дочарана је раскошним бојама пјесникове причине у којој се јавља Бранко окружен музама. Црњански, апострофиран у моту пјесме, јавља се и на њеном крају крстећи се и не вјерујући у причин који му се указао пред очима.

Највреднији дио књиге су Стражиловски портрети гдје је представљено 40 портрета: писаца, сликара, глумца и других заслужних културних радника. Задивљујуће је с колико је импресивних детаља Грујичић приказао свима нама знане личности, али са самосвојном специфичношћу која открива дубину карактера опјеваних као и њихове врлине и мане. Ту је Десанка са својим шеширом, боем и добричина Мирослав Антић, интелектуалац оштрог језика Михиз, Иван Б. Лалић који воли да дискутује о необичним формама лирике, ту је Павић један од ријетких прозних писаца који отвори Бранково коло и који је „свестрани човек новог и старог, синестезијски Марко (А)поло“. Ту је и Дејан Медаковић који је „волео Карловце много да велича“, затим Душко Трифуновић тек пристигао из рата, непредвидиви и често мистериозни Раша Попов, пјесник из Македоније Радован Павловски који за „песму живи“. Али ту је и Живан Сарамандић који „тамо где је певао, ницале су обале, / са мора су таласи лупали о хридине, / нимфе су израћале, арије их спопале“. Па онда Оља Ивањицки „и сликарка, песникиња, дете руских губернија, визионар новог света“. О хришћанским вјечним темама није знао да збори нико тако као Владета Јеротић а пјесму Santa Maria della Salute маестрално је изговарао Петар Краљ док је Миша Јанкетић одушевљавао својом двоструком улогом глумца и пјесника. Посебно је емоционално обојен портрет Љиљане Петровић, која је својим баршунстим гласом, уз пратњу гитаре, одводила у неке далеке узвишене свјетове. Тешко је и побројати све који су током година увеличали Бран-Ненад Грујичић поводом «Кочићеве награде»

ково коло, али ту је и пјесма о Данилу Кишу који због болести није могао доћи. Детаљи Кишовог описа, његове ријечи и општа атмосфера која је окружавала овог нашег генија литературе маестрално су дочарани у Грујичићевој пјесми.

Књигу завршава циклус Вино и песма о чувеним карловачким винима и још чувенијим бербама грожђа.

Збирка пјесама Сремскокарловачке терцине представља оригинално дјело везано за чувену карловачку средину и дочаравана нам атмосферу града који је био значајно културно средиште а оснивањем Бранковог кола и пријестоница пјесника и многих других који су проносили значај Бранка Радичевића и његовог Стражилова, али и поетске ријечи уопште. Уз Вуков сабор, Бранково коло је врхунска манифестација културе, које су, мора се признати, медијски недовољно пропраћене. Књигом Ненада Грујичића Сремскокарловачке терцине даје се велики допринос величању поезије и пјесника те Бранково коло као јединствена културна манифестација остаје овјековјечено у нашој литератури.

Врстан пјесник Ненад Грујичић, који је објавио велики број збирки пјесама као и осталих књижевних творевина и постао лауреат најзначајнијих наших књижевних признања, ношен емоцијама и ентузијазмом, испјевао је ове лијепе стихове дајући им јединствен и оригиналан тоналитет и многоструку поетску разноврсност.

Задивљују вјешто одабрана и луцидна запажања, успјело баратање разноврсним стихованим формама, употребом карактеристичних и до гномичности сажетих детаља а посебно опијеност сремскокарловачким предјелима која доводи до поезије изникле из пјесниковог срца.

То ће, надамо се, осјетити и читаоци ове занимљиве и значајне књиге.

Мр Љиљана ЛУКИЋ

Кочић је наша душа у пјесми и јауку

Ненад Грујичић нови је лауреат Кочићеве награде Града Бањалука, која ће му ако епидемиолошка ситуација дозволи, бити уручена крајем августа на свечаној академији 55. Кочићевог збора. Жири на челу са Ранком Рисојевићем, те Бериславом Благојевићем и Златком Јурићем, члановима, оцијењује да је Грујичићево пјесничко дјело обимно, разноврсно и на високом естетском нивоу, а награду је добио за укупан књижевни рад.

Тим поводом, овај књижевник говорио је и за «Независне», а интервју преносимо и у часопису «Сутра»

На почетку пандемије вируса корона, добили сте награду „Златни Орфеј“ на Међународној пјесничкој манифестацији „Српско перо“ у Јагодини, али због ванредне ситуације чин уручења одложен је за боље дане?

ГРУЈИЧИЋ: Све има свој ред и сврху. Па тако и ово пролонгирање свечаног уручења „Златног Орфеја“ за 2020. годину. Ова пандемија нас учи стрпљењу и новом разумевању света.

Затим, почетком пандемије, изашла Вам је и књига „Сремскокаловачке терцине“ исписана у данас ријеткој форми – терцини?

ГРУЈИЧИЋ: Напросто дошло је време да после „Шајкашких сонета“ напишем књигу „Сремскокарловачке терцине“. Простори Бачке и Срема уткани су у мој живот, прво онај најранији до основне школе, па онда од студентских дана наовамо. Између ова два временска циклуса живео сам и школовао се у Гомјеници и Приједору, у Крајини. И том периоду нисам

остао дужан крајишком завичају, напротив, многе моје песничке књиге обухватају тај заносни аркадијски, а поткозарски период од моје шесте до двадесете године. Сремски Карловци и Стражилово су богомдана срећа за мене коју никад нисам подразумевао. Разумео сам да је то дар неба на земљи и да ништа не смем импровизовати. Из тог судбински озбиљно схваћеног блага, боље рећи пронађеног „златног грала“ у мом животу, настале су ево „Сремскокарловачке терцине“. Духовна и културна прошлост Сремских Карловаца, рајско Стражилово, култ вина и меда, песници и уметници на Бранковом колу, сусрети и духовна узнесења, све то, и не само то, насељава ову песничку књигу, где сам форму терцине испитао, боље рећи испробао у свим метрима, почев од шестерца па све до шеснаестерца – у трострукој рими, како овај староставни и неумрли песнички облик захтева.

Сада сте добили «Кочићеву награду» Града Бањалука за цјелокупно књижевно стваралаштво. Можда се то догађа баш при крају пандемије, па вас крајем августа можемо очекивати у Бањалуци на свечаној академији „Кочићевог збора“.

ГРУЈИЧИЋ: Било би заиста добро да из ове позитивне микро ситуације потекне енергија и загаси пандемију на макро плану. Нема сумње да је „Кочићева награда“ Града Бањалука једна од напрезентативнијих на српском културном простору. То је понајпре по имену великог и непоновљивог српског писца Петра Кочића, а онда и по улози, озбиљности и снази домаћина.

Импонује ми да сам постао лауреат ове престижне награде.

Жири је високо оцијенио и значај вашег антологичарског рада: „Антологију спске поезије (1847-2000)“, „Антологију српске избјегличке поезије“ и – „Ојкачу“, антологију српског крајишког пјеваног народног блага, која је имала много издања. Успјели сте прије девет година да ојкачу упишете у први Регистар нематеријалног културног наслеђа Србије.

ГРУЈИЧИЋ: Из Кочићевог времена је ова ојкача: „Тешко части кад робује власти,/ туђој власти у вријеме пропасти.“ У тексту „Са збора“ (1902) Кочић описује младиће који, добивши аустријски позив за служење војске у Грацу, песмом јачају болну душу: „Два снажна и витка момка, као двије јеле, загрљени као два брата, ступајући полако кроз збор, пјевали су ту жалобитну пјесму, кроз коју је одјекивала туга и неизмјерна жалост за нечим изгубљеним. Свијет се згрнуо око њих, па их прати, а они све снажније, тужније извијају ову чудновату планинску пјесму која дубоко, предубоко у срце задире.“

О чему би данас писао Петар Кочић да је жив? Шта данас остаје из његовог времена у ономе што је писао?

ГРУЈИЧИЋ: Петар Кочић је наша коренска душа у песми и јауку. Он је један од најталентованијих српских писаца свих времена, а по стилско-језичкој и тематско-мотивској оригиналности непоновљив и неупоредив. Кочић је пре свега остварени уметник у матерњем језику, песник приповедања. Све што је на-

писао беспрекорно је изведено, до савршеносва. То је идеални спој надахнућа, талента и заната. Једноставно, тако нико никад није писао у српском језику, па је поред осталог и зато његово књижевно дело од непроцењиве вредности и значаја. Да је жив, опет би писао српским језиком крајишког миљеа о данашњем свету, био би један од најбољих, ако не и најбољи савремени српски приповедач и писац.

У чему је Кочићева снага као умјетника, писца и приповедача?

ГРУЈИЧИЋ: Кочић је поседовао апсолутни слух за приповедање, што ће рећи – за музички и значењски аспект реченице. Основна Кочићева снага је у језику који је попио са мајчиним млеком. То је крајишка српска лексика пуна лепоте, песничке сублимације и изненађења, без ње не бисмо имали Кочића. Ево пуне шаке тога блага: медекало,

петљага, врнто, курдељ, шкрљак, набодица, вузле вузласто, долигати и друго. Дабоме, ту су још многи видови Кочићеве ултра-свести о сопственом таленту и занату.

С друге стране, Кочић је велики борац за слободу српског народа, непоновљиви народни трибун?

ГРУЈИЧИЋ: Не постоји српски писац који је са више дара и дубине зазивао и славио слободу и борбу против аустругарске империјалне немани. И на том плану његово дело је узвишено и вечито. Он је парадигма отпора и садашњим намерама западноевропских такозваних сила да пониже и потчине наш народ.

Очигледно је да и за та питања и проблеме Кочић поседује апсолутни слух?

ГРУЈИЧИЋ: Тако је, он зна пре свега да правда без слободе

није могућа. Зато каже: „Као што год у густој помрчини не можеш наћи свјетлост, исто ћеш тако узалуд у земљи без Слободе тражити Правду. Слобода је света и узвишена мајка Правде. Без Слободе, без мајке своје, Правда се претвара у једну обичну курветину-путару која по широким царским друмовима трује и заражава неvine, одузимајући им подмукло младост, свјежину и здравље.“

У свијету се догађају чудни процеси баш под окриљем пандемије вируса корона и послије убиства од стране полиције афроамериканца Џорџа Флојда. Да ли се то буди нешто ново и непознато човјечанству?

ГРУЈИЧИЋ: Велике су промене у свету данас и тек ће их бити. У Европи и Америци пубуњени људи руше споменике империјалистима, угњетачима и конквистадорима. Буди се вековни отпор ношен у духовним вертикалама бића, затомљен у венама с колена на колена. О томе се није смело говорити у школама, нити у медијима западног света. Истребљење појединих народа са аутентичним културама правдано је материјалним благостањем империјалних сила које су својим народима то омогућиле кроз пљачку, робовласништво и истребљење.

Да ли је човјечанство засновано на снази физички јачег и аморалнијег, може ли се то посвједочити са конкретним примјерима?

ГРУЈИЧИЋ: Како да не, на пример, Хабсбуршка монархија била је еклатантан пример наметања и примене силе без преседана, деформисано морално лице такозваног обиља, инцестоидни дернек владара без скрупула и морала. Постоји безброј примера тог самозивог, антиљудског и безбожничког понашања на Земљи кроз векове.

Шта би Кочић о томе могао да каже?

ГРУЈИЧИЋ: Кочић је човек универзалног значаја за све угњетене људе и народе у свету. Његова локална борба надилази балканске оквире и данас је посебно актуелна, и за нас и за друге, као што је била и биће у свим временима. Босна и Херцеговина је пала под аустроугарску окупацију одмах после Берлинског конгреса 1878. године. У том периоду, и вековима пре, диљем планете постојала су слична «газдинства» смрти и експлоатације. На пример, једна од европских имеријалних земаља која је дала себи за право да присваја туђе била је и Белгија. Пљачкајући и отимајући дијаманте и слоновске кјове, све чега би се докопао у рудницима и на површини земље, белгијски цар Леополд II у другој половини деветнаестог века побио је преко десет милиона људи у Конгу који је географски чак 76 пута већи од Белгије. При том је сечом шака и руку осакадио небројено много људи црне пути који нису, по њему, довољно се залагали за производњу гуме у Конгу. О томе су у својим делима писали тек Марк Твен и Артур Конан Дојл. На том и таквом типу греха и злочина, попут цара Леоплда II, расисте, убице и робовласника, засновано је богатство Запада.

Петар Кочић је био и друштвено и политички ангажован. У аустријској провинцији Босна и Херцеговина, био је члан парламента у Сарајеву, представљао српски народ? Умио је да критикује и нас саме, да указује на наше недостатке?

ГРУЈИЧИЋ: Да. Као ангажован човек, борац и представник српског народа у парламенту у Сарајеву, он је такође чудо. Кад говори у парламенту, саживе истином своје политичке опоненте, веома је духовит и његова излагања често прати задовољни

смех једног дела парламента. А тражио је јаке, непоколебиве и агилне саборце у борби за истину, правду и слободу. Отуда, знао је указати и на нашу слабост: „Слаби смо, немоћни смо, неумјетни смо. За турске суданије било је у нас и паметних људи слободна срца. Многи су пашама и везирима на диван излазили и умјели мудро и слободено егленисати. Кад заступи Аустрија, ми се асли престрависмо и разбисмо ко крдо оваца кад га курјаци прогањају. Изгубисмо срце, а изгубисмо и памет. Језик нам се завеза, па не умијемо ни двије унакрст пробешједити.“

Међутим, штитио је слабог и нејаког човјека?

ГРУЈИЧИЋ: Кочић говори у име голог и сиромашног сељака и радника: „Ја, као посланик народни, морам најенергичније протестовати против ових чиновничких насртаја и најезди, и изјавити да се ми нијесмо овдје састали да побољшамо ионако добро стање босанско-херцеговачких чиновника, него да, у првом реду, подигнемо економски дубоко палоба нашега тежака.“ Данас би Петар Кочић био то што је и тада, ватрени трибун, сигурно је да не би личио на данашње политичаре лезилебовиће и логорејичаре који не умеју две нове и сувисле реченице да сложе.

Како би се Кочић снашао у данашњој пандемији вируса корона?

ГРУЈИЧИЋ: Данас постоји вирус Цовид-19, то није спорно, мада се наука хвата за главу. Али споран је облик медијске харанге на наш ум и емоције. Цела планета је у ковитлацу истоветне логореје на ту тему. На механички начин, без саосећања успостављен је однос према човеку као сложеном бићу којим иначе врхуни духовна компонента. Пандемија медијског напада на човечанство добила је колосалне размере, утеран је страх под кожу многима форсирањем непрестано истих слика и призора, уз статистичке податке без

икакве професионалне емпатије оних који праве ту врсту вести. Било је сличних покушаја и ранијих година поводом свињског и птичјег грипа, али та медијска офанзива није успела, но ова јесте. Сада је човек психички и ментално угрожен до крајњих граница. Још се није јавио интелектуалац или духовна личност, који би ту мефистовску намеру и медијску спиралу демистификовали. Уверен сам да би се Кочић умео наругати тој медијској спирали о овој пошаст, медијској манипулацији која понижава, гужва и цеди човека данашњице као мокру крпу. Сматрам да је новац као летални вирус човечанства у позадини свега, смртоносни отров наше цивилизације.

Нови медији и технологије имају своје лице и наличје. Шта мислите о томе?

ГРУЈИЧИЋ: Поред добрих страна којима се све више сужава простор, у свим правцима свакодневице отворена су поља несношљиве логодијареје на тзв. друштвеним мрежама. То уопште нису мреже, то су провалије и кланци надувених сујета и лицемерја, клисуре пропасти човека од крви и меса. Писац треба да се чува те опсене и цивилизацијске фазе која ће бити поражена, уверен сам. У противном планета ће одјурити ка суициду. А пре тога биће велика трговина преосталим ресурсима природе, распродаја ваздуха, месечине и сунчеве светлости. Но, ипак, доћи ће ново време бистрог, динамичног и креативног деловања људског ума лишеног простаклука и неслободе, ограничавања на доколичарску тлапњу и чамотињу духа. Поезија нуди спасоносне рецепте за излаз из анималног хаоса. Огромни су потенцијали људског ума и талента. Па није ваљда да ће нам живот бити заснован на фрустрираном лајковању и самохвалисавом улешавању сопственог окружења.

Милан РАКУЉ

Прикази књига

ХЕРЦЕГОВАЧКА СТРАНСТВОВАЊА

(Драган Ковач, "ИСПОВИЈЕСТ ДОКТОРА РУНДА",
КЗ "Јован Дучић", Требиње, 2020)

Драган Ковач је својим најновијим дјелом "Исповијест доктора Рунда" успио, што није ни лако, ни захвално, али је захтјевно, да у једно ушће сакупи масу поточића и да тако дође до једне цјелине, до својеврсне породичне хронике. Аутор је пратио судбине десетине личности, и по принципу- "пометни- прихвати", напоредо посматрао те своје јунаке, дајући о њима веома живе и увјерљиве слике. А такво праћење ликова је веома захтјевно, тражи од аутора апсолутну сконцентрисаност и одговорност. И вјерност нараторевом казивању. Обавезивало је то аутора и да те своје ликове прати по бројним дестинацијама (Мостар, Требиње, Рисан, Дубровник, Црна Гора, Америка, Русија н. . .), да све те конце веже у један чвор, да личности родбински (понекад и пословно!) веже.

"Исповијест..." је казивање које меандрира у више праваца. Не бисмо погријешили ако бисмо казали да је ово ниска прекрасних драгуља у коју су уплетене људске судбине. Јасно, у том меандрирању тешко је пронаћи ону почетну, главну жицу. Па, ипак, на тим раскршћима, чини се, двије су породице које се разгранавају, али се на крају стапају у заједништво: породица Дежуловић и породица Рундо.

Причање почиње са Јожом Дежуловићем, који је са синовима Михом и Николом кренуо у Америку, "трбухом за крухом", али двојица браће су тамо дошла без оца, који је на путу умро и свечано сахрањен у "плавој гробници". Тада почиње злопаћење двојице

вистрених, сналажљивих Херцеговаца, њихов петнаестомјесечни бесплатни рад, али касније њихово богаћење и враћање у отаџбину сазарађеним капиталом. Купују по Дубровнику, Рисну, Пељешцу... куће, винограде, земљиште. Живот их је научио да се држе оне мудре јеврејске да се "богатство држи у новцу, злату и некретницама".

Истовремено прати судбинска кретања Риста Рунда, његово дружење у Мостару са Алексом Шантићем, његове прве скокове с моста приликом обнове и отварања тог моста, његов одлазак у Београд, дружење са Нићифором Дучићем, тада управником Народне библиотеке, путовање у Беч и склапање пословних веза са Бечлијама. Ристо, наине показује, као и Миха, изузетне способности за бизнис.

Аутор је у овај свој колоплет личности увео и Јована Денду из Грахова (Денде су старином из Билеће!), младића који је показивао изузетан смисао за пушкарски занат, који ће изучавати прво у Дубровнику, а потом у Гори код Призрена, код познатих пушкара Горанаца. И он ће се, као Ристо, повезати са пословним Бечом и тамо ће, у центреу Беча, отворити пушкарску радњу. Јован ће развити сарадњу са Црном Гором и књазом Николом, за чије ће потребе израђивати и преправљати старе пушке. Тим послом Јован је обезбиједио своју породицу, јер је Књаз, послје Јованове смрти додијелио његовој удовици Маријети пензију.

Ристо Рундо је добро развио свој посао у Бечу са машинама сингерицама. Из Беча се враћа у Мостар, а одатле одлази на Цетиње гдје отвара своје представништво за машине. Усто, отвара и књижару на Цетињу. Послије Сарајевског атентата и аустријске објаве рата Србији, књаз Никола објављује мобилизацију Црногораца како би помогао Србији. Ристо се, иако му је 47 година, пријављује у добровољце. Послије Сарајевског атентата наступају тешки дани за српски народ. Долази до масовних хапшења.

Миха Дежуловић је избјегао на Пељешац и ту, са братом Николом, оснива винарију. Вино продаје аустроуарској војци. Михова жена је, послје дужег времена добила кћерку Љубицу, која ће се касније удати за Ристовог сина Петра.

Аутор је доста простора посветио Ристовом сину Петру. Младић изузетне интелигенције добио је стипендију од књаза Николе за студије медицине у Русији. Међутим, прије одласка на студије морао је годину дана провести у Пећи као учитељ. Петрово студирање у Русији скопчано је са бројним проблемима. То је вријеме Октобарске револуције и звјерстава која су чинили бољшевици. Бјежао је из једног града у други, да би на крају завршио студије у Прагу. Усто, отац Ристо је тада био у тамници у Мађарској, тако да нијесу један за другог ништа знали.

По повратку из затвора Ристо одлази у Зеленику, гдје ради на шпедицији. И Петар се, послје силних путовања по Русији и њеним универзитетима, враћа у отаџбину, у Дубровник, а потом на Цетиње. Стално запослење,

послије бројних сељакања, добија у Требињу. Жени се, али му прва жена умире. С њом је добио сина Јована. Потом се жени Љубицом, кћерком Миха Дежуловића. У срећном браку с Љубицом добио је два сина, Риста и Михаила и кћерку Ангелину. Породица се скупила у Требињу. Међутим, долазе тешки дани за све њих. Прво, Ристо је потпуно ослијепио и извршава самоубиство. Петар ради као љекар, веома савјесно и предано. Но, убрзо долазе усташе које чине злодјела по Херцеговини. Није њиховог злодјела лишен ни Петар. Затворен је у Требињу, а потом објешен у затвору. Усташе су пронијели глас да је извршио самоубиство.

Народ Херцеговине није оскудијевао у страдањима. Поред усташких звјерстава ту су и страдања становништва у тзв. лијевим партизанским скретањима, гдје су се посебно истицали Сава Ковачевић Миза-

ра, Петар Илић Драпшин, Владо Шегрт и други.

Љубица је с мајком и дјецом пребјегла у Рисан, гдје су имали кућу. Успјела је да подигне дјецу и да их школује. Сво четворо дјеце су успјешно завршили факултет.

Роман Драгана Ковача карактеристичан је по изузетној сликовитости приказивања, по дубоком понирању у психологију личности, по љепоти приповиједања. И поред чињенице да се ухватио у коштац са доста сложеном проблематиком, која се гранала у више рукаваца, аутор је успио да створи лагану проходност кроз дјело. Вјерно је одсликао карактер херцеговачког човјека, његову животну виталност и снажљивост у свим ситуацијама.

Посебну одлику дјела и његовог стила дају накнадне допуне недореченог наговјештаја. Видимо то из примјера типа: “А на тијелу је имала... имала је... ништа није имала... била је без одјеће, са го-

лим грудима“¹. Или: “То није био само црногорски, или балкански догађај, већ европски и... и... добро европски“². Или: “Њена коса се није видјела од мараме, а лице, лице јој је било... лице се уопште није видјело... осим зелених крупних очију са ситним смеђим пјегама“.³

Честа прелажења са једног тере на други, од једне породице до друге, којом приликом је правио заокружене цјелине, аутор је створио доста комплексно дјело, које се својом композиционом структуром могло сврстати и у збирку приповиједака, а да притом ништа не изгуби од своје вриједности. А те вриједности, превасходно течан и сликовит говор, остају као сталне вриједности Ковачевог дјела.

Момчило ГОЛИЈАНИН

¹ Драган Ковач, “Исповијест доктора Рунда”, КЗ “Јован Дучић”, Требиње, 2020, стр. 172.

² Исто, стр. 173.

³ Исто, стр. 203.

Дерава

Опет је Дерава немирна била,
ма ко је наљути да тако уради?
Опет је дрско своје корито прелила
док по њој пливају лептирчићи млади.

Ко јој само такву даје моћ-силу
да немирно од рођења плеше
у свом муљавом, пргавом стилу
обале сваки дан начиње и теше?

Откуд јој толика воља и снага
да преко ноћи излије у сеоске аде
немирна, неваљала, цвјетна, а мени драга
као да читав живот од сељака краде?

Па ко ли је од рођења уклете
да читав живот у страху тече и плови
као да има мисли проклете
или је муче неиспавани дјечији снови?

И неколико живота она узе
као да се свети човјеку кроз вијекове
јер због ње многе мајке пролише сузе
и не одспаваше никад своје мирне снове.

Ко ти даде, Дерава, проклето име
можда ту лежи тајна постојања твог
па сваке године излијеш прије зиме
можда кроз тебе поруке шаље Бог.

И сад кад имаш име другачије
сви те од миља зову Украина
допусти сељаку да крај тебе јечам посије
даопет не излијеш када прође зима.

Ти цвјеташ, рађаш, дајеш, узимаш
и нико те не може у томе да спријечи
у твојим немирима, љепоти, критике не примаш
крај тебе човјек штапом немире лијечи.

Теци и само теци у свом стилу
покажи своју снагу, своју радост
своју моћ, надљудску силу
кроз генерације призови младост.

И ми смо некад са тобом ко дјеца
скакали у тебе, пливали, гушили
сваки је од нас уз тебе учио да пеца
и у шатору крај тебе спавали.

И опет крај тебе долазе млади
да сањају своје младалачке снове
у теби још инат од рођења ради
а душа ти омладину крај себе зове.

(20. фебруар 2019.)

Живко Милијаш - Жика

ЕТИКА И ХЕРОИКА ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА ПЕТРА ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША

Горски вијенац Његошев – непоновљива поетска творевина у српској књижевности, уз обимни и инспиративни предговор Јована К. Радуновића захтијева да се у поговору каже ријеч – двије поводом његовог најновијег објављивања.

Историјски спијев, у којем се, кроз монологе и дијалоге, без крупнијих драмских заплета, пјева о истребљењу “губе из торине”, односно исламизираних припадника појединих црногорских племена, поткрај 18. вијека, за вријеме владавине владике Данила Петровића, први пут је угледао свијетлост дана у Бечу, концем, за нашу културу врло значајне 1847. године, у предвечерје многих грађанских револуција, које су у темељима уздрмале тадашњу Европу. Истребљење потурчењака, главни мотив Вијенца, можда се никада у стварности није ни извршио, кажу неки писци, али, узевши такав чин као могућност, пјесник је желио да распршено Српство припреми за одлучујуће бојеве против дугогодишњих османлијских поробљивача. Његош није имао ништа лично што би напомињало да је мрзио ислам и његовог творца Мухамеда. У исламизацији, стварања историјске пете колоне, он је видио највеће зло које се подмукло увлачи међу слободарске Црногорце, које на жалост, ево све до наших дана, пружа своје подривачке и освајачке пипке, показујући колико је превјерство упорно да за туђе интересе и властите пробитке крвљу плива до коначног уништења некадашње браће.

Према теми и садржају Горски вијенац је подијељен на три

дијела: први дио (најкраћи – Троичинданска скупштина главара на Ловћену, има свега 197 стихова. У ствари то је увод у радњу: грандиозни монолог владике Данила о туђинској најезди и пропасти царства српскога, болне и потресне мисаоности очајника и самотника. Ту је и Вук Мићуновић, да помогне охрабрењу. Свуд наоколо мистична симболика. Износе се крстови, муње се укрштају јеком планина и свјетлошћу на небесима, као код Вишњића, појава Лзаревић кћери кукавица, пуштање јаребица...

Други средишњи дио, посвећен је Госпојинској скупштини на Цетињу, која почиње колом, народним гласом опомене сликањем самотне и сурове стварности, као и давне несрећне прошлости. У овом дијелу, највећем (2240 стихова), догађањима кроз динамизирање главног мотива, радња се усмјерава према јединственом циљу – обрачуна. Сцене и личности непрекидно се смјењују од првог пријекора народа главарима до заклетве срдара Вукоте, која леди крв у жилама могућношћу, ако само један њен дио, сустигне издајнике. Трећи дио, нешто је дужи од првога – 382 стиха. У њему је набројано, редом, како су истражени потурчењаци на Бадње вече. Сам крај припао је тузи Вука Мандушића због сломљеног џефердара.

Д о сада се појавило преко седамдесет издања Вијенца. Преведен је на све европске језике, на неке по два и три пута. За све те и друге преводе, могло би се устврдити да су дјелимично успјели, зато што је једно од најкомплекснијих пјесничких дијела у свјетској књижевности

тешко превести на неки страни језик. Релативан успјех могао би постићи само онај преводилац који би га препјевао. Према мишљењу наших стручњака најуспијелији превод појавио се, заиста неочекивано на шведском језику. Језик у дјелу је доста архаичан, измијешани су локализми са турцизмима и старословенским ријечима, што му само до некле, заокулишује ону неопходну комуникацију до правог читаоца. У ствари, ради се о говору Катунске нахије који је пјесник одабрао намјерно као матерњи и због више старијих ријечи у њему, да би могао, што сажетије и пластичније изказати унутрашње стваралачке пориве. С тим циљем користио је и неколико врста стихова:

НА БАКИНОМ ГРОБУ

(Необјављена пјесма)

Водио ме једном тата,
преко цвјетних пропанака,
да ми каже за мјесташце,
гдје његова лежи мајка.

Ја на гробљу осим тада,
никад прије нисам био,
почео је тата причу,
а ја сам се замислио.

„Мајка моја - чуј ме сине,
била је то јунак жена,
у лугу је бола пала,
врелим гвожђем покошена.

И запамти док год живиш,
да је ово лука света,
које дијете баке нема,
то је пола сирочета.“

Кад смо ишли назад кући,
ноћ нас није ометала,
у очима мога тате,
сијала су Сунца мала.

Ђорђе ВРАЊЕШ

“Покољења дјела суде: што је чије дају свјема,

На Борисе, Вукашине, општа грми анатема” – шеснаестерац,

“На вјеру ме посјекоше, невјерници” – дванаестерац и “Уста су јој паром срезана” – деветерац и

“Да га могу добро осветити, Ка да би га из гроба дигнули!” – десетерац.

Његош се, ипак највише служио десетерцом, стихом народне епске поезије, на који се најдоследније ослањао.

Међутим, треба подвући да се његов десетерац много разликује од народног по другачијем распореду ријечи у стиху и по његовој акцентуацији, нарочито оних са једним слогом. Тако је успио да створи изражајно средство пуно симболике, ближе говорењу(рецитовању)него пјевању уз гусле.

Његошева лексика не разликује се од књижевне. Разлика је једино у томе што он истим ријечима ствара чудесну љепоту; метафоре, поређења, елипсе и други бисери поетске имагинације грме као планински водопади орлаци, чинећи их својеврсним идиомима, што је условило лапидарност и епског и лирског казивања, која се измјењују љепотом мисли и надмећу осјећањима. У питању је језик који се не може опонашати.

Горски вијенац измиче овешталним законима поетике: експозиција, заплет радње, кулминација и њен расплет, динамички и статички мотиви, главни и споредни јунаци... Може се рећи да има доста упрошћену композицију; поред неколико издиференцираних ликова, главни јунак је народ који у колима манифестује своја схватања, жеље и осјећања. По томе је оригинално јединствено пјесничко остварење – колективитет му је дао све: главне личности, фабулу, језик, философску основу пору-

ке. И самосвојне личности: владика Данило, игуман Стефан, Вук Мићуновић и Вук Мандушић, сестра Батрићева, војвода Драшко, Мустај – кадија – у контексту су постојања и функције главног јунака. Моћни творачки ум је све домислио како би својеврсни архетип колективног духа дошао до потпуног испољења. Морал тог припростог друштва ендемске природе посматрано социолошки, владао је међу људима у неко далеко вријеме. Вијенац се и воли због тога обесмрћења духа људи који су били “велики” а који су се изгубили чим су постали “мала” дјеца, односно људи којима је посесивност нужно одредила живот и судбину.

Опште се у Вијенцу изказује посредством локалног и националног, као што свака материја и најмањим и највећим дијелом, увијек и свугдје, означава исти појам. Обичаји, разноразне појаве, пословице, клетве и заклетве, молитве, понашања... све што је коришћено у спијеву, може се и данас срести у свим српским крајевима, међу Србима ма гдје живе. И не само међу њима.

Град – игра крпењачом у импровизованом окружењу, туцање јаја на Ускрс, одгонетање судбине из брављег плећа, шишано кумство, ношење перчина и црвеног шала, сугреб... задржали су се у стварности, или у сјећањима, код свих Срба и не само у Динаридима. У неким мјестима Босанске крајине није ријеткост чути да је, на примјер, неко нагазио на пасји сугреб, или да за некога у шали, кажу да је тежак(сељак)са црвеним шалом. Туцање јаја, уз клађење на попола и напоцјело, дјеце и омладине, у дане ускршњих празника, живи и данас као радостан обичај. Кад човјеку први пут дође у руке Горски вијенац, убрзо осјети као да се у њему одједном и неочекивано, догоди неколико сусрета: са самим собом, са прецима, њиховом мудрошћу, са митологијом и историјом, језичким гномама етноса и етоса, са дјелима времена које се тре-

нутно вратило. Продуховљенији читалац помисли као да се вози чудотворном летилицом која сустиже и прстиже одбљеске давних догађаја и омогућава му да их, својом имагинацијом, трансформише у реалне слике. Више него ико Његош се, колико – толико приближио објашњењу оне вјечне противуријечности у моралу: што је човијек хуманији, несрећнији је и обрнуто. Већина јунака у Вијенцу високо су морални и срећни људи зато што човијештво стављају изнад свих других вриједности. Они што им праху “слиједи свјетковање” не плаше се смрти – вјерују у непролазност доброте и жртвовање, скромност и часно живљење у слободи. Те моралне категорије супротстављене су кукавичлуку, издаји, нечовијештву и битисању по сваку цијену.

Мало је таквих поетских текстова и код већих и код старијих народа од нашег који свједоче о себи, својим манама и врлинама тако отворено, искрено и увјерљиво.

Свеколике невоље што нас слиједи страшним погубељима од Марице и Галипоља, поред борби за голи опстанак, мотивисали су наше претке да крв, проливену за слободу, отпочну пратити десетерачком достојанственошћу, јецавим звуцима с јаворових гусала. Они су жртвовање схватили као смисленост живљења. Вијенац је волшебни код за дешифровање тајни душе како и зашто један народ упорно вјерује да “васкрсење не бива без смрти”.

Горски вијенац детаљно је проучаван у нашој и свјетској науци. О томе како разумијевати тешко схватљива мјеста у њему, постоји врло богата литература. Најбоље коментаре, за сада, дали су Милан Решетар и Видо Латковић. Приликом сваког излагања овог дјела уобичајено је да се штампа и коментар на крају књиге, или на доњој маргини сваке странице. Најчешће је, у ту сврху, кориштен, доста приступачан и осавремениван, коментар Вида Латковића. Ово садашње издање,

МАЈКА

(Аутор тада ученик осмог разреда Бањалучке гимназије).

Било је прољеће и ратно доба,
селом је владала глад,
пођох кући до мајчиног гроба,
да тугом ублажим јад.

Идући путем сјетих се мајке
и растанка с њом,
усташе су гурале жену,
а ја сам трчао за њом.

И нисам знао куда је воде,
тако голу и босу,
лахор је тихо пиркао са горе
и мрсио јој сједу косу.

Можда бих трчао тако,
преко жбуња, трња јама,
да нечух ријечи њене,
врати се сине, доћи ће мама.

Био сам дјете послушах мајку,
вратих се и чеках читаву ноћ,
а све мисли биле су једно па мож-
да,
можда ће доћ.

Кад у јутро а она мртва у шумар-
ку,
од свих видјех је први, стадох је
љубити жарко,
била је мучена и сва у крви,
о јадна јадна мајко.

И све што сам имао тада,
изгубих у шумарку,
а оста само сјећање болно,
на добру једину мајку.

Ђорђе ВРАЊЕШ

производ модерне штампарске технологије (квалитет папира, - видео – есеј на касети, илустрације, опрема корица, итд.), представља издавачеву жељу да најсинкретичкије духовно остварење на нашем тлу и језику, у домовима наших људи исијава синтетизоване завјете предака, опомене умних наивнима и простодушнима, поруке потомцима како од кољена на кољено преносити спремност жртвовања ради достојанственог живљења и умирања.

Из савременог човјека издвојило се делувијално зло и постало његово опредмећено ја; умоболни се громогласно јављају мржњом запјенушаних наци-

она, барјактари утамничених мракова што, одједном замири-саше устајалом вјековном буђи зелених и црно – жутих зиндана и неизбројивих проклетих авлија, иза којих су нечији преци апсанције наслијеђивали патогену замућеност беоњача и преносили је на потомство као најпрепознатљивије знакове лудила у овим сумрачним временима.

Одвајкада су старине у каменим планинама западне Босне, за временске и друге елементарне непогоде које су, понекад, нагло знале да запријете опасношћу по опстанак свега живог, називали “главна изгубија”. Опет се наше племе нашло пред још једном главном изгубијом. Будући да немамо пријатеља нигдје у свијету, чак ни лажних, хоризонти пред нама густо су затамњени; присиљени смо да се враћамо провјереним вриједностима у прошлости које су увијек представљале додатну моћ за пренебрегавање уништавајућих сила прапотопске снаге.

Горски вијенац је, на жалост, само једном дијелу Срба, представљао ону упоришну архимедовску тачку – ослонац. Сада су наступила “потоња времена”, кад читаво српство треба да се ослони на ту спасоносну полуку како бисмо икаровски надскочили дервишко – језуитске кастеле око наших многобројних крајина, од Косова цара Лазара, до оног Доситејевог испод Свилаје.

Срби не могу, или не знају, да створе чврсто кохезивно везиво, које би их држало окупљене око једног јединственог пола. Вијенац посједује магму такве духовне суштине, која може и треба све дијелове нашег народа да држи на окупу, као Сунце своје ближе и удаљеније планете.

Више милијона наши сународника живи којекуда у исељењу, многи су се гранама далеко измакли од свог коријена. Зла времена и српско олако пристајање на све узусе, учинили су своје. Ипак, ни у ово компјутерско – роботичко и информацијско до-

ба не би требало за Србе да буде модернијег и моћнијег информативног средства од стихова из Вијенца, који су, својим патриотским и општељудским порукама, најбржи “радио” и електромагнетски таласи ума и срца у свим правцима животворног народног крвотока.

Питање је да ли је могуће и да ли ће се расељени Срби више икада састати у неком новом Душановом царству да живе, поново, на јединственој територији.

Вијенац је њихова прапостојбина. Једино из њега нијесу никада и никуда одлазили. У њему су вјечно остали на окупу, историјом, језиком, сновима, душом и судбином. Ако ни по чему другом – по томе су Срби небески народ; нестати могу са земље, али нема те силе која их може отјерати са Парнаса, из царства поезије.

Горски вијенац је чудесна грађевина духа, између пакла и раја, кроз коју Срби пролазе као кроз чистилице, кроз сталне и беспштедне борбе. На путу смрти, до слободе, предводи их владика Данило, у пратњи Вука Мићуновића. Рај је слобода која је плаћена многобројним жртвама најхрабријих сљедбеника људске мудрости и одлучности. Што је започело трајање суровошћу епике, завршава се лирском кантиленом Вука Мандушића, његовим сузама. Оне су разлика између пјесме и плача. Велико срце их подједнако лије и кад га мори туга и кад га радост разгаљује.

Једино се у Вијенцу Срби сусрећу као земаљски и небески народ. Један ће ваљда, преживјети мржњу својих душмана.

Таквих појава, каква је Његошева, већих што вријеме одмиче даље, мало је и међу многољуднијим и цивилизованијим народима од нашег, што зачуђује и радује истовремено. Он је суштаство вишевјековног искуства нашег рода, његова историја, философија, судбина... свега што је један пастирско – земљоделски народ стварао од свога постанка (сакрални

грађевински објекти са ликовним ентеријерима, епска поезија) чиме је обогатио ризницу свјетске културе и цивилизације. Језиком тог народа, у субјективној стваралачкој интерпретацији, згуснуто до саме суштине, исказао је све што се могло рећи о себи, добу у којем је живио, своме

народу – о људима, природи и животу уопште.

Несхваћен за живота, попут многих великих људи – доказ је да га његови савременици нису могли слиједити духом. Садашњост га препоручује, накнадно, спознатим истинама ума његовог.

Његош је остао неодгонетнута тајна и необјашњена интелектуал-

на изнимка у координатном систему људског мишљења и стварања, која не потврђује никакво правило. По тој изнимности најближи је старозавјетним мудрацима: Мојсију, Давиду и Јеремији. Од сваког је имао понешто – највише ипак, од Мојсија, вође, мудраца, пјесника.

Ђорђе Врањеш

О аутору

Врањеш (Илија) Ђорђе рођен је 20.12.1930. године у селу Камен покрај Гламоча у многчаној сеоској породици. Као десетогодишњи дечак 1941. године преживео је стрељање, готово цела ужа и шира породица 69. Врањеша је тог злокобног, крвљу обојеног другог августа на СВ. Илију мучки побијена. Мали Ђорђе је преживео безумље, остао је без мајке, брата, два стрица, баке и ђеда. Израђаван и обогаћен са доживотним тешким телесним повредама и душевним траумама Ђорђе се храбро борио са недаћама живота. Основну школу завршио је на Врби, недалеко од свог села, Реалну гимназију похађа у Бања Луци, матурирао је далеке 1952. године. Филозофски факултет одсек за југословенску књижевност завршава 1956. године у Сарајеву. Дипломирао је као најбољи, први у групи, професор му је био књижевник Меша Селимовић код којег је до краја студија уживао велики углед. Ђорђе је целокупно своје школовање провео у домовима за сирочад, остајући мио и одан друговима својим, сабраћи својој, веран тежачком пореклу, делећи заједно судбинске тегобе свога народа. Формиран у духу традиције и није могао бити другачији. Многи ће његови ученици којима је поклатио знање заузети касније значајне улоге у различитим сферама живота и рада као познати и

признати појединци, али ће остати захвални свом вољеном професору. Још као гимназијалац пише поезију, јавља се тада у школском листу, да би као студент афирмисани песник поезију објављивао у билећкој „ЗОРИ“, Студентским новинама и иним књижевним гласилима. После завршених студија, радио је као професор у ливањској и гламочкој гимназији у којој је једно време био директор. 1965. године Ђорђе Врањеш са породицом сели у Зеницу, када је је у два повезана мандата постављан за директора библиотеке. Као угледан грађанин Зенице био је књижевно и радно ангажован на различитим позицијама. У пензију одлази са места секретара КПЗ. 1988. године. Одмах исте те године из безбедоносних разлога са породицом да не би доживео поновљену судбину из онога а у предвечерје новог грађанског рата склања се у Сремску Митровицу у којој је на жалост несхваћен и разочаран после шеснаест година завршава племенити живот. Преминуо је девог марта 2004. године. Сахрањен је у оближњем селу Велики Радинци на домак Сремске Митровице. Ђорђе је ходио испод ројева звезда као частан, поштен али пре свега храбар и достојанствен човек, остајући веран начелима које је целог живота заступао. Гламоч и свој Камен није никада заборавио, родни крај и његови

жители били су и остали његова инспирација и потреба, волео је свој народ увек настојећи да му се нађе као саветник и пријатељ. Таквог га памте и таквог га се сећају. У удружење књижевника БиХ улази доста рано за оно време веома строгих критеријума. Објавио је десет збирки поезије и има два успешно завршена пројекта са редитељем и професором књижевности Јованом К. Радуновићем: Поговор Антологији српске, епске народне поезије „КАПИЈЕ ЛЕПОТЕ“ и поговор на једном од новијих издања „ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА.“

Племенит какав је био никада за увреде није узвраћао мржњом, национално свестан али и космополита, сваким падом је заволео по једног човека, дизањем двојицу.

Живео је у времену када се промовисало антихумано, нељудско, биготно, дуовне вредности су биле скрајнуте, нису биле видљиве, такво стање траје дуго, све је некако тумбе, тешко је и у данашњим временима разликовати супротности јер их готово нема, или ако их има онда је то безвредно, много тога је замотано у обланду нејасног. Живи се у временима ненадарених, оних што се бестидни гурају не знајући да кваре лепоту.

Ђорђе Врањеш је заступао вредности у облицима, варијететима, знао је шта су јефтине садржаји, није се дао у њих увући. *EX aequo et bono* – живео је по захтеву праведности и честитости.

А. Ђ. ВРАЊЕШ

Етно-село „Љубачке долине“ Недељка Бранковића, дивног домаћина

Темељи традиције као показатељ за будућност

Када сам пеије коју годину први пут крочио на занимљив и изнад свега природно тле Етно села „Љубачке долине“, којег је осмислио и темељи га не само власник, Недељко Бранковић, него и поклоник ове врсте стварања услова за неки нови живот у природном амбијенту, а дошао сам поводом одабирања пријемчивих призора, гђе само снимали псе и остале елементе „Годишњака“ Кинолошког удружења РС, који је потом понио собом и те инсерте љепоте, ни слутио нисам да ћу колико сутра постати приврженик и пријатељ овог необичног кутка Љубачева, села седамнаест километара удаљеног од Бање Луке, узводно уз Врбас, а у правцу Кнежева. Тада ми је љубазни домаћин, данас већ мој друг, казао да је почео привођати функцији за човјека ову љепоту природе двије године прије, тачније у априлу 2015. Наредних посјета, а њих је било више, увјерио сам се у то да Бранковић не прави тек пуко етно-село, него својеврсну оазу у којој се на свој начин оживљава прошлост у

свим својим поимањима, а да би тако ту традицију одржали у некој будућности која већ траје.

-Почели смо, како се обично почиње, скоро на ледини, са тек назнакама шта нас чека, с данас имамо четрдесетак објеката, од којих двије сталне поставке, па два различита а комплетна домаћинства, десетак занатских и других мануфактурних радионица, затим стару, древну школу, велелијепну цркву брвнару, апотеку онакву какве су негда апотеке изгледале, стару крчму и још низ тога. Урађено је за пет година заиста много и ми смемо на то поносни – вели домаћин, Недељко Бранковић.

Не хвали се, него објашњава шта то, заправо, сада видимо пред собом: а видимо не тек пуко етно-село, каквим многи зову те своје работе, већ својеврсни центар са обиљежјем далеке прошлости, чиме се ова идеја може поносити међу сличним само и искључиво туристичким понудама. Ово је

Очевидна школа о нашој традицији, која се на овај на-

чин продужује за сутра, у неку будућност која ће посебно много значити као огледна школа, а за наше младе и најмлађе, основце и средњошколце. О студентима, младим радницима и, уопште, нашем подмлатку да се и не говори. А и старији могу да доста тога спознају, виде и учврсте знање о давним обичајима, народним увјерењима, опређељињима и слично. Ово није тек покушај, већ видљиво заокружена идеја центра у којем се осјећате као на неком себи сличном околишу, у центру којег, чини вам се, као да препознајете из неких вама знаних пређела прошлости.

-Кад поменуемо младе и најмлаше, основце, средњошколце, студенте и омладину уопште, да кажемо и то да смо ту, уз доста

Музеј

-С почетка идеје о формирању овог етно-села, одмах је утемељен музеј старина и раритетних предмета, као показатељи овдашње традиције народа и наших села уопште. Тај је наш покушај, ево, сада развијен у занимљиву музејску форму, а чијем конституисању и описивању су нам помогли људи од тог знања из Музеја Републике Српске из Бања Луке. С њима увелико развијамо богату и разноврсну сарадњу и уздамо се да ће она ићи у том правцу да овђе стварамо мали научни музеолошки кружок којег би осмислили и водили стручњаци те музејске установе, најзначајније у нашој Републици – вели Бранковић.

пристојну бину, плато за програме, повезали пигодну а универзалну салу, имитицију старе школе, цркву брвнару посвећену првим нашим учитељима Ђирилу и Методију, а гђе се могу обједињено држати различити садржаји, почев од предавања, па до других, огледних приказа и показатеља. Овђе се може одржавати часови школе у природи, уприличити различити поучно-популарни програми, све до пшриказивања битних садржаја. То је један од наших центара у центру, показатеља какви су, рецимо, очигледно и на лицу мјеста спознавање, заната какав је ковачки, али и толики други, јер десетак је таквих радионица – додаје Бранковић, наглашавајући да ће, уз остало, у овом образовном комплексу бити и пригодна библиотека са новијим књигама, али и она за књигољупце, која ће садржавати древне књиге, часописе, пригодна стара учила и слично.

Црква брвнара са пригодним звоником, својеврстан је огледни центар за насзтаву из вјеронауке, а све у цркви је рукорад и то је нешто чиме се овђе посебно поносе. Баш као што је у свим радионицама, продавницама, друштвеним просторима, крчми и кафићима, све прилагођено љешпоти и доступности људског опуштања, али и са нрким поучностима, сколасзтици као основи идеје конституисања Етно-села „Љубачке долине“, смјештеног управо у центру Љубачева, на простору који је као створен за нешто овако.

- Све оно што попра4азумијева рукорад, као што су завјесе, одрешени дуги корисни предмети од платна и слично, посједују гласовити Змијањски вез, којег наше сараднице остварују рукорадом. То је само један од симбола овог нашег обиљежја прошлости, јер колико су астара села змијањска и њихово постање, толико је ту присутан и тај у свијету признати Змијањски вез. За почетак, ишли смо тако далеко да смо за ученике наше школе „Милан Ракић“, овђе у Љубачеву, организовали показ-

не вјежбе веза и његовог значења и нашој традицији. Уз то, понеки од наших украса зидова је на бази тих сјајних бравура веза, ткања и шивења, што је уистину специфика и овог, а и толиких села у окружењу, напосе у центру Змијања, тамо гђе је и зачет Змијањски вез- додаје Бранковић.

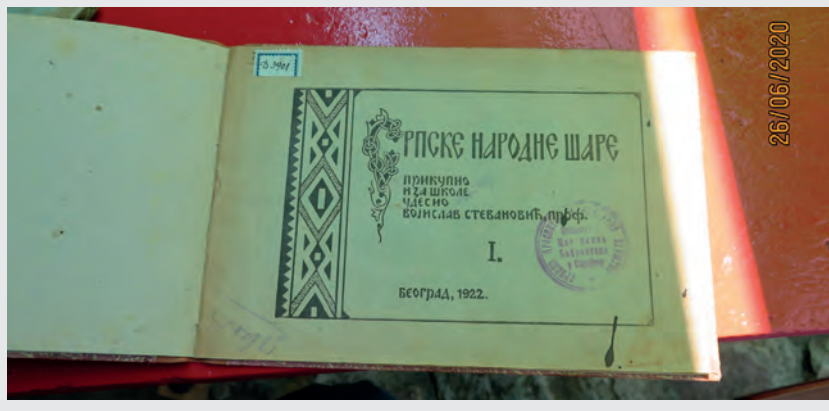
На сличан начин опремљене су и сви други објекти сваки са својим функцијом, а одлике су у томе да је све, иако тек грашено, патирина као да је старо ко

зна колико деценија, да не кажемо и стољећа. То је, заправо, основна интенција заокружења те цјеловитости овог показног центра који нашу прошлост, древну тардицију, оживљева на начин да је прикаже и покаже будућности, а да се ништа не оскрнави, нити унакаради. У томе и јесте читава ствар да то буде аутентично, онолико колико је могуће, а ако се у том смислу потруде не само они који граде, него посебно они који то осмишљају и томе свој осјећај

Библиотека, древне књиге и водич

-У оквиру образовног комплекса, гђе су црква, школа, универзална сала, подиум за програме и слично, конституишемо пригодну библиотеку која је сада смјештена у школи, а која ће имати ововремене књиге и већ их имамо као донације наших издавача, писаца и појединаца уопште. А у оквиру те библиотеке правимо збирку раритетних књига и за сада имамо једно „Свето писмо“ из седамнаестог вијеека, основачки читанку из 1888 и још једну из 1910. године. Ту је и занимљиво издање „Српске народне шаре“ што говори много о карактерологији нашег човјека јер ништа тако моћно не открива карактер личности као цртеш којег он воли, црта, чува, осмишља...

У смислу овог посла с књигама, имамо накану направити неку врсту водича кроз наш центар, кроз Етно село „Љубачевске долине“, а ако Бог дадне, правићемо и монографију са научним сагледавањем до сада утемељених неких наших вриједности- каже Бранковић.

за повезивање прошлости са будућности на овај начин.

-Са дозволом преосвећеног нашег владике Јефрема, сви ткани и везени предмети у цркви су са том традицијом, од змијањског веза па до толиких других везова и ткања, а и брвна цркве брвнаре, иконостас са ововременим а патинираним иконама, а од шашоваца је, све је то као да је наслијеђено ко зна када у прошлости. А црква је тек саграшена и дата на кориштење. У том смислу су грашени и опремани сви објекти нашег етно-центра о чему се посебно води рачуна – наглашава домаћин, Недељко Бранковић.

Иначе, име овом центру Љубачке долине, дошло је од тога што је ово специфичан про-

стор усред села Љубачева. Долине су концентрисане на читавом љубачком пољу и каао такве не постоје нигђе у Европи, до овђе. У неким истраживањима, записима и путописима помињу се као природни феномен и јединствена туристичка атракција овог дијела европског простора.

_Само село Љубачево је на висоравни, смјештено између планина Осмаче на југу и Јасеновог дола на сјверу, те села Јаворани у општини Кнежево на истоку и кањона Тијесно, на Врбасу, на западу. Овај кањој један је од љепших и већчих у Европи и најпогоднији поглед на кањон Тијесно је управо из Љубачева. Као створено је за овакве излетничке и походе на одмор, што је разлог ви-

ше да је баш овђе осмишљано и темељено Етно-село „Љубачке долине“. Такође, пригодне су и путне комуникације, па се овамо стиже врло лако. А за основе и средњошколце, примјерице, када би се везало „Кочићево огњиште“ у Стричићима и ово наше показно етно-село овђе, били би то дивни и незаборавни излети за памћење, али и да се много тога види и научи – каже Бранковић.

Кажимо још и то да се у Љубачеву налази надалеко позната пећина богата пећинским украсима и ријетким врстама слијепог миша. Овђе је и стара српска православна црква, саграђена 1939. године, а ово је село богато биљним и животињским ријетким врстама, што такође посјетиоцима ствара предиван ужитак.

-Већ имамо неке садржаје по којим смо распознатљиви у односу на остале, сличне етно-центре, попут сајамских и других приредби, а трудићемо се да овђе организујемо ликовне колоније, изложбе, књижевне и позоришне садежаје, вечери етно-музике и слично. Све ће то на свој, особен начин, допуњавати нашу основну замисао да се конституишемо као центар заснован на традицији, на прошлости, са циљем да ту нашу прошлост „продужимо“ у могоћу будућност. Чинимо све да се, на неки начин, потврдимо у тим намјерама а већ нас понегђе, не само у средствима информисања, него и другђе, називају „музејом на отворебом“. Не само музеј, него и својеврсна учионица на темељима раритета – наглашава Бранковић.

Толико је тога, што је посве другачије и ново у односу на сличне наше комплексе који, на срећу, ничу као гљиве послије кише. Етно-село „Љубачке долине“ засновано је на неким другачијим идејама и замислима, па отуд и уздање да ће, колико сутра, почети употпуности остваривати своју укупну функцију: од показивања, приказивања, до учења и тумачења славне прошлости за још славнију будућност!

Зоран М. КОС

СТЕФАН

Кад се родих са три киле
Дали су ми име Миле
А данас је други дан
Зову ме Стефан

Ако буде брат
Миле ћу га зват
Сестра ак' прогледа
Зваћемо је Неда

Кад порастем једног дана
А доће то с годинама
Поносан ће бити тата
На свога Стефана

Кад порастем једног дана
И кад пођем за цурама
Бићеш исти као тата
Рећи ће ми мама
Бићеш исти као тата
Ал' у маунама

Напријед мама, напријед тата
Желим сестру или брата
Да не буде сам
Ваш мали Стефан
22.6.2016.

СВЕ БИХ ДАО

Све бих дао да овога дасу
Биља љуби на ријечи Врбасу
И по ноћи или у по дана
Као што је љубила Крстана

Све бих дао да могу у зору
Провозати Биљу на мотору

Да ме њена она њежна рука
Обухвати око мога струка

Немам мотор а нема ни Биља
Људи моји то је наша збиља
Молим ти се Боже мили драги
Да ме Биља 'нако кобојаги

Као да је с Милом на мотору
Док се возе планином у зору
Око струка руком обухвати
А Миле јој баш тако узврати
24.7.2013.

НИК

Нисам Биљу видио одавно
А желим је гледат' сваког трена
Баш је волим то је оно главно
Близина ми недостаје њена

Завољех је као никог прије
Осјећаји већи сваког дана
Желим са њом и шта се не
смије
Загрљени шетај' улицама

Сад ми срећна звијезда моја
Бија
Са њом снове све испуних своје
Желим само да лети к'о и ја
Мјесто двоје да нас буде троје
5.10.2013.

СОНЕТ ЗА ДРАГАНУ

Драгани сам сонет обећао
Рек'о сам то гласно у камеру
Ако будем поново дошао
Готово је - остварих намјеру

А она је баш по мјери дама
Нарочито по стилу и причи
И сто љета овдје да је с нама
Свима лијепо а њој то приличи

А има нас са свих страна
Хит ТВ је домаћинска кућа
И недјељом сваког радног дана

ТВ програм прате до сванућа
Тако знате лијепо са гостима
Ваш гост бити – па то је милина
24.7.2013.

ПЈЕСНИЧКА

Љубити пјесника или не
То се питају све жене
Какав би то живот био

Ако те пјесник није љубио

Ако те пјесник није љубио
Миловао својим стиховима
И главу за тобом губио
А ти поносно пловила њима

Љубити пјесника што да не
Нису те среће све жене
Оне што имаше срећу ту
Све су нашле у пјеснику

Пјесничка душа може све
Пјесничко срце велико је
Сунце среће слабије грије
Ако те пјесник љубио није
25.5.2014.

МИЛИ ОД КУНОВЕ

*Стрикану за помен стихови
Да му душа плови по Кунови*

Вратио се Миле у Кунову
Срцем душом гдје је увијек био
Пјесници то својом срећом зову

Да се врате гдје се и родио

Вратио се у Кунову Миле
Да настави тамо гдје је стао
Гдје су мисли одувјек му биле
Из Кунове кад је отишао

У Кунову Миле се вратио
Тамо гдје је увијек бити хтио
Нек' му душа сад у миру плови
По Кунови... и Илови
30.4.2017.

Књиге и идеје

МОЋ АНАЛИТИЧКОГ РАСУЂИВАЊА

(Мирјана ШТЕФАНИЦКИ, БЛАГОСЛОВ РЕЧИ 3 - Прикази и представљања, Прометеј, Нови Сад, 2020).

ли бољи, племенитији, да будемо и останемо то што већ јесмо - то јесте, људи. “Човјек, како то гордо звучи”, некоћ рече Горки. Али, то је и позив, и дужност. Могуће и усуд сваког човјека.

Дакле, човјек је биће које је дужно. На ваги правде, пред огледалом, суочен са самим собом, сучељен пред другим. А поносно стати испред себе, испред другог јесте изазовно. И часно. Међутим, стваралац стоји на већем, ватренијем искушењу. Јер, да би остварио своју идеју, да би јој удахнуо живот, он збиљу, ћуд објективног свијета, нарпосто мора довести до судара, сукоба са својим унутрашњим, психичким доживљавањем, самим тим и преживљавањем голе, увијек жестоке претпоставке стварног стања и свеколиких прилика. И, што је тај сукоб израженији, јаснији - што се више одвија и рефлектује у оном што се идентификује са оним унутра, отуда и снажније, експресивније дјело било кога ствараоца.

А пјесник мора да познаје друге готово колико и самог себе. Он мора да се саживи, да га боли, прогони било чија коб, да се радује, да трепери или да лудује са другим. Према томе пјевати или тумачити пјесме других, писати о њима, посве се смионо може рећи да је исто. А поетеса и критичар Мирјана Штефаницки Антонић то веома спонтано, ни мало усиљено, успјешно обавља. Њу ријеч опсједа. Она је љубавник ријечи. Посветити живот поезији значи бити у вјечитом вртлогу личне и колективне судбине. То сваки исконски пјесник носи на својим плећима. Одмора ни уступака нема. Из тога се не излази, ту се гори, изгара, ту се и у томе се и

Највећи западни познавалац човјекове душе швајцарски филозоф Јунг својевремено је казао: “Човјек мора да се научи да се као корњача увуче у себе”. Везано с овим ваља указати да се никако овдје не преде и не испреда ријеч о оном плитком, егостичном Хегеловом Ја, које је чвор замршених нагона, слијепо,

и које само себе не разумије. Наравно, Јунг бистри, оштри, упира, циља ријеч о могућем рјешењу проблема самоспознаје и самосвијести. Сазнању да смо онакви какви управо јесмо, ко смо и, најзад, какви смо. Тако је то говорио овај великан имајући у самој сржи свог хоризонта сваког појединца, како бисмо поста-

ликује. Слави тријумф говора нам тишином, муклом празнином. У томе је драж, смисао битисања пјесника. Његовог бити Ту, Овдје и Сада - за свагда.

Ријеч је синоним за језик. Мишљење и експресијација претходе језику. Али, само се кроз језик изражавају. Постају доступни чулима. Језик не познаје просторно-временску димензију. Не познаје међе, ни оно што је већ било, ни ово сада. Ни оно надлазеће - будуће. Он је у сваком трену. Зато

ДЕДА

Знао си радити, значи робовати и дружити се и мудро самовати. Знао си своје песме одболовати и шанковати, шанковати, шанковати...

Знао си да си у „Лудничком врту“ а да ниси лудак него чудак.

А што ниси знао, знала је твоја друга,
твоја Стевка
твоја песма, твоја љубав и колевка,
заједно и занос, и мисао, и нервно кидање,
и песма, и шутња, и бол и ридање
и „Дневник ништења“
и левак у уху партијског чишћења,
путовање, надање, радовање, сањање...
Да је на ктају пута кроз луднички врт
само обична, блесава, спасоносна смрт
за неколике постхумне речи
онога ко је знао само да се бечи на твоју бодемију...

Боже, жестом доли ме
да схватим
беше ли ово живот или привид
или тек стид
расипника за презир гламура
а одлазак – спас песничког мухура
за записане речи,
који ће да разболи
или да излечи
онога ко живот воли
а има кад
тек сад!

Чедо ЂУРЂЕВИЋ

сваки стих, пјесма, јато пјесама и јесу увијек и изнова млади. Увијек пунокрвни. Љепотом, есенцијом живота задојени. А пјесник пјева и само тако живи и зна да је истински жив. А живјети с пјесмом и за њу значи уздићи се изнад колотечине, пуке игре свакодневице или, пак, учмалости.

Већ сам узгред натукнуо шта и како је говорити о другом. Заправо, то је као говорити у инструмент. Инструмент који већ говори о себи, али ријечи у њему морају да пјевају, да из њихове ритмичности, музикалности ријечи затрепери пјесма. Јер, ријеч, у својој суштини, јесте нота, музика. Музика јесте ријеч. У сазвјезђу хармоничног почиње и траје поезија. И пјесник с њом.

А наша ауторка, Мирјана Штефанички Антонић деценијама пјева. Такође, говори о другим. О њој говоре други. Све то, заједно и уједно је изворна снага, покретачка сила, мотив, смисао, најзад и циљ, мета ове књиге. А именовала ју је неким чудним, несвакидашњим именом. Чудан. Помало загонетан, подражајан наслов: Благослов речи. Преко њега се тек тако, олако, не прелази. Не, јер он хоће да се позабави њиме. Да се (про)тумачи. Стога, понајприје: Благослов је својеврсна сложеница: благ и ословљен. Благо ословљен од неког трансценденталног, метафизичког бића; бића које је с друге стране од нас. Бестјелесног, суптилног бића. Оно, некоме или нечему даје благослов. У овом случају благосиља ријеч - Ријеч постаје света. А она је света само онда када говори истину. Када је подударна са оним што именује. Када му приписује атрибуте. Својства која га оличавају. Значи, ријеч постаје име, тотално идентификовано с (ис)казом. Таква ријеч је истинита. Она је моћна. Удара као маљем. Обара с ногу. Али, истовремено и усхићује. Продуховљује. Јер је снажна, и пошто је таква - она је истодобно и блага. А благост је изнад силе. Ту почива незајажљива, просвијетљена моћ ријечи. Ненад-

машна љепота поезије. Према томе: постоји истина, постоји биће поезије.

Тако, управо тако говори ова поетеса. Она, и други о њој. Она и они - барјактари, лучоноше ријечи, истине, љепоте поезије. Такође и космополитских порука, хуманистичких кодекса и начела. Темеља на коме би се требао изградити један човјечнији, сношљивији свијет човјековог (пре)бивања. То је оно што само изрони, манифестује се и исија из свих приказа који се угнијездише у овој несвакидашњој књизи. Остаје јасно да је све оно што је у њој изњедрено тематски везано за посљедње деценије прохујалог и овог тек насталог миленијума. Тешко, неко суморно, безвољно доба. Мучно. То свједочи, искрено говори суштина ове књиге. Очито, у праву су савремени мислиоци, критичари овог времена, савременог свијета :По њима данашња цивилизација пролази кроз најмрачнији период кроз који је икад прошло човјечанство. Јесте. Али, пјесник се не предаје. Он не познаје пораз. Не умије да моли. Да клечи на кољенима. Он не признаје ништа што није људско. Што није човјеково. Пјесник заговара, он је говорник, гласник, вјесник добра. Поборник, брат човјеков. Он негира крах. Чак ни онда када га обузме бол. Туга. Никада, јер их истресе из себе, и јер их преобрати у пјев. Тиме се пјесник брани. И никада се не одриче. Не пориче. Никада, јер је непрестано у стању дрхтаја, трансa. Сна о срећи. И ово поручује ова књига. Заправо, рече Мирјана. Рекоше други о њој. И, у име захвалности, из дивљења, пјесме јој посветише.

И, најзад, знан да моја немушта, мајушна, помало збуњена, опчињена ријеч није могла да докучи, да загрли све оно што се проткало, прожело у овом дјелу. Није, али кушао сам. Покушао. И то је већ Нешто. Јесте, јер чудесна је моћ аналитичког расуђивања. Још ми остаје само да је поздравим.

др Душко Ж. ПОПОВИЋ

Та фамозна Босна и Херцеговина (1)

КУДА ИДУ ДЕМОКРАТИЈА, ПОЛИТИКА И ВЛАСТ?

Један уистину дијалогски начин мишљења и живљења у БиХ имао би за посљедицу да међу мислиоцима не би било догматика, међу вјерницима не би било фанатика, а међу политичарима не би било тирана и патократа

Актуелна криза, дужничке Обавезе, (дужан човјек није слободан човјек, дужна држава није слободна држава), намеће питање могућих рјешења за превазилажење проблема, односно доводи до појаве анализирања демократије као узрочника кризе и њених могућности (капацитета) да повећа способност политичких институција у свом раду. У том смислу може се тумачити да је демократија већ циклично у кризи, односно да она никада није ни престајала. Демократија није само правни поредак, демократија од нас тражи стваралачки, заједнички дух, она је духовни напор, смијер који можемо определијелити као социјалност или спремност на жртве (Иљив,328). Исти аутор истиче да је демократија и прије другог свјетског рата била “знамење живота”, а сад је постала “свети догмат, критериј добра и зла, завијетни идеал”. Аутор даље истиче да демократија држави доноси раслојавање, нову идеју класне борбе, партијску нетрпељивост. Демократија хоће све да изгради на “о-рук” – управо као и онај систем који је назван “државни социјализам” – истовремено у својој либералној варијанти, урушава централну власт. Овакво схватање демократије не жели снажну државну власт и гуши јаке и аутентичне личности (Исто,194). Демократија све увлачи у политику, подстичући, истовремено и често код људи најружније особине, попут честољубља, похлепе,

властољубља... Демократска политика, прије или касније добија одлике беспринципијалности, лукавства, преваре, демагогије, интриге и трговине. Она троши људима вријеме и енергију и омаловажава њихове интересе. Демократија са великом муком ствара државно јединство, презире начело ауторитета, стручности, субординације, вођства и принуде и не схвата да тиме у себи гаји сјеме револуције и анархије. (Милошевић, 35.). У демократији се како истиче аутор Иљин на изборима најчешће на власт изабери људи који нису нити добри људи, нити стручни за тај посао, већ обични преваранти, лажљивци, демагози, похлепници, властољупци, честољупци (Иљин,195.). Он даље истиче да се демократија формира механизмом избора. Тај механизам се заснива на “слободи мисли” и погледа и због тога она у државним пословима свакоме даје право на простоту, сваком „глупаку“ право на загуцаност, свакоме право да се прода, да некажњено износи интриге... (Иљин, 195-196). Партијски рад захтијева да кадрови буду честољубиви, властољубиви и да имају новац. То значи да демократија у народу развија снаге које народ воде у зависност од капитала и транснационалних корпорација. Наивно је вјеровање да партије обезбјеђују средства за свој рад на легалан начин, односно од прилога, чланарине и државе. Новац долази иза кулиса, од крупног ка-

питала. У сваком случају, историја је утврдила као непорециву чињеницу да демократски избори захтијевају много новца, а извор тог новца је у међународним корпорацијским маглама (Исто, 196). Отуда лојалност и патриотизам домаћих политичара није усмјерен ка народу и држави већ онима који дају новац. Овакав став према демократији, који дијеле још неки руски мислиоци, веома је присутан, како у царско, совјетско, тако и данашње вријеме. Он се данас многима може не допасти, али да ли га због тога треба у стручном и научном смислу забациити? Наиме, стиче се утисак да је вријеме више потврђивало критички одос руских мислilаца према демократији него што је ишло на руку заговорницима демократије. (Милошевић, 36). Бирачи на изборима често пута крећу за примамљивим паролама, а изабрани представници су жртве сопственог егоизма и знају само за личне интересе. Посљедица је хаос, из којег ће се родити тиранија. (Јамбаев, 50). Завјетни плод државне власти је увијек у рукама уског слоја, малобројне и затворене корпорације људи, чији је занат – политика, а професија – сурова и беспошtedна борба за ту власт. Демократија није научни већ идеолошки термин. (Синовјев,140-141). Босна и Херцеговина, ако жели да изађе из кризе мора да одбаци хипнозу политичких формула и парола. Владати државом, каже Иљин, “морају најбољи људи земље, а народ често не бира најбоље, већ ласкавце који му угађају и несавјесне демагоге који га подижу на бунт. Владати државом морају дословце најбољи, а они неријетко про-

изилазе из државних школа и из поколења образованих слојева народа. Демократија заслужује признање и подршку само уколико остварује истинску аристократију (тј., издваја ка врху најбоље људе); а аристократија се не изрођује и не штети држави једино уколико у њен састав улазе истински најбоље силе народа". (Иљин, 85-86.). Да би народом и државом владали најбољи мора се створити систем препознавања таквих људи, та демократија очигледно није такав систем,. Најбољи људи нису само из једног социјалног слоја, класе или партије. (Милошевић, 39). Нажалост, одлике многих политичара данашњег времена везују се уз корупцију, личне интересе, партија изнад свега, распродаја националних богатстава, државних интереса итд. Народ треба ослободити безначајних партија, а изборе проводити по окрузима, општинама са истицањем персоналних, лично свима познатих кандидата. Захтијев да владају најбољи односи се на саму природу, на саму идеју државе, уређење при којем се на власт успињу најгори, биће осуђено од стране живота и срушиће се прије или касније, са већом или мањом срамотом. У исто вријеме држава не може бити монархија и диктатура и демократија. Када би историјски закони државе били на политичкој висини, они би издвајали истински најбоље људе из свих слојева становништва. У данашњој политичкој и изборној пракси у БИХ могућност да буду изабрани имају само они иза којих у доброј мјери стоји моћ капитала. Криза у Босни и Херцеговини разара све што јој се нађе на путу, од институција до народа. Међутим, ако један народ жели да се сачува од пропадања, онда је кључ његовог опстанка у институцијама. Дакле, институције које створи одређена заједница имају обавезу да је ре(продукују). Неопходна је духовна обнова која у себи садржи и обнову кадрова, али не на тзв. демократским већ новим основама. Ту обнову треба спроводити па-

триотско осјећање које је важније од профита. Праведност друштвеног поретка као најважнија врлина политичког живота (Аристотел), даје нам могућност да наслутимо да у заједници гђе недостаје практичан договор у погледу схватања праведности, недостаје заправо основа за политичку заједницу. Јасно је да постојећи друштвени поредак у БИХ, тзв. демократски није праведан. Проблем у БИХ је, између осталог што је домаћи банкарски сектор разорен, а простор за улазак страних банака широм отворен. Поставља се питање зашто у БИХ демократија, односно успостављени "демократски механизми" нису спријечили уништавање домаће привреде, државе и народа? Гђе су биле надлежне институције – پلیција, тужилаштво, судови, министарства...? Поставља се логично питање да ли је уназађивање народне привреде, односно онога што је народ створио демократски поступак? Корупцијом политичких партија и политичке елите капитал одржава постојеће стање, у којем се задовољавају интереси мале групе људи. Демократија, оваква каква је код нас, служи експлоатацији и угњетавању становништва и води поћелама са несагледивим посљедицама. Један од путева обнове демократије био би уважавање њених начела, односно, како се каже, уважавање етичких критеријума у политици. Демократија не може бити наметнута споља, већ освојена изнутра. У том смислу, досадашња западна пракса организовања тзв. демократских револуција мора престати. Неопходно је покренути опширну акцију духовне, вриједносне обнове, што значи одстрањивање корумпираних кадрова у политици, обнову институција, а посебно давање веће улоге вјерским заједницама да на моралном плану благовремено раде са становништвом у сарадњи са свим осталим субјектима, посебно невладиним организацијама.

Политичке (националне) и културне (вјерске) поћеле су препознатљива обиљежја у Босни и Херцеговини што представља озбиљан проблем за стварање грађанског (цивилног) друштва за дужи временски период. Наша историја била је војна и дипломатска, а не економска и културна. Овђе се без пријатеља мора, али без непријатеља не може, јер се унутрашњи или спољашњи непријатељ користи као интегративни принцип. Национални хероји и национални идентитет у Босни и Херцеговини увијек су у првом плану, док се демократски компромиси занемарују, што није посљедица само унутрашњих поћела, него и политике великих сила (отоманске, венецијанске, хабсбуршке) које су се држале принципа дивиде ет импера (подијели па владај). Основна обиљежја политичке културе у Босни и Херцеговини су провинцијализам, патријархални менталитет и неповјерења према другом и друкчијем. Низак образовни ниво становништва у Босни и Херцеговини је стапан пратилац, без обзира на политичке промјене.

Политичка социјализација потребна је политичким елитама и грађанима у БиХ, она је процес обликовања и преношења политичке културе (симбола, вриједности, норми, правила, искустава, знања, вјештина – политичка меморија) на нове генерације. То мора да почне у раној животној доби, ако друштво па и Босна и Херцеговина хоће да касније буде отворена, демократска и стабилна. Политичка социјализација је у функцији одржања, јачања и стабилности политичког система – постизања консензуса о кључним питањима (покоравање легално изабраним органима власти). У Босни и Херцеговини је низ генерација одрастало и дозрело у ауторитарној политичкој култури, па је зато тешко очекивати да се оне преоријентишу на демократски начин мишљења, вјеровања

и понашања, јер је ријеч о посве друкчијој љествици вриједности и норми. Примарни (породица) и секундарни (школа, група вршњака, политичке партије, мас-медија итд.) чиниоци политичке социјализације мораће да активно раде како би се извршио овај прелаз са трибалног на демократски тип друштва у Босни и Херцеговини – од партикуларних према универзалним нормама. По ономе шта и како раде (на примјер мас-медији) не би се могло закључити да су на путу остваривања ових задатака. Владајуће три клике у Босни и Херцеговини (тзв. елите) стварају јавно мнијење какво им треба: имати повлаштен положај (монопол) у медијима, значи исто што и имати уза се политичку јавност! Јавно мнијење се више не слуша, оно се ствара: медијска слика стварности замјењује саму стварност! Онај ко има моћ и власт, ко има приступ информацијама и ко познаје технике убјеђивања, тај може да убиједи било кога, да мисли, вјерује и чини било шта.

Ако је некада политика била дефинисана као мудрост управљања људима и стварима у сврху остваривања највиших вриједности (истине, правде, слободе, светости живота, итд.), онда се она данас дефинише као огољела и крволочна борба друштвених група и појединаца за освајање, очување и повећање моћи, власти и користи које иду уз то. Суштина политике у Босни и Херцеговини је борба око распођеле и контроле друштвене моћи – политика је драма. Филозоф воље за моћ је рекао: дошло је вријеме да се поново промисли шта је политика, јер оваква каква је сада и овђе, она је мјесто где су све негативности заказале саста-нак. Политика је више катализатор него генератор воље за моћ. Она није само инструмент заједнице, него и начин заједнице у условима међуљудске раздвојености. Питање заједнице увијек имплицира питање: како, а то није само техничко него и етичко питање.

Треба користити јавна ћеловања, јавна окупљања да градски тргови буду истински форуми, а то значи и мјесто стварања и збивања јавности. Данас када су тргови пуни људи, нажалост испуњени су “гомиллом усамљеника”, уплашених индивидуа. Парадоксално је да је некада незнање човјека чинило несигурним и уплашеним, а данас га тавким чини експанзија знања, техничко-технолошких достигнућа и моћи коју више не може друштво контролисати. Помирење политичког и етичког могуће је једино уз друштвену легализацију одлучујуће моћи поштења, хуманизма, рада, препорода и супротстављања неолибералном концепту у свим сферама. Са довољно разлога може се рећи да су на овим просторима Босне и Херцеговине још увијек веома моћне митске и паганске представе и вјеровања, која по правилу оживљавају у тренуцима политичких и друштвених криза. Кад год се понове кризне ситуације увијек се обнове ови митски и пагански обрасци. У кризним ситуацијама не тражи се учитељ него спаситељ: харизматски вођа увијек има шансу када није могуће ријешити кризу на рационалан начин, што је случај и у Босни и Херцеговини.

Државе које се темеље на националној култури (као што је то случај у Босни и Херцеговини) тешко могу да се уклопе у нови свјетски поредак у коме важе универзалне вриједности, норме и правила понашања. За ове просторе, простор Босне и Херцеговине, може се слободно рећи да људе дијели оно што им је заједничко: заједничко поријекло, заједнички обичаји, заједничке установе, заједнички језик итд. Овђе имамо богато искуство са нелогичном чињеницом да три народа (Срби, Хрвати, Бошњаци – муслимани) дијели исти језик, јер је преко 90% ријечи исто, а неколико процена-та различито. Нетрпељивост и мржњу не изазивају велике разлике, него баш оне мале, па су у праву психолози када говоре о „нарцизму малих народа“ - сва-

ко племе хоће да буде нација. Упркос свим социјалним разликама међу појединцима исте нације, нација се доживљава као братска заједница: у националној свијести све неједнакости су избрисане у име јединства нације! То се постиже вјештом манипулацијом политичким симболима (застава, грб, химна, митски јунаци итд.) јер мит нуди лични идентитет и колективну идентификацију са заједницом (националном, вјерском и сл.): он одговара на питање ко сам ја и гђе је моје мјесто у структури друштва. Заједница која је утемељена на националном миту противи се промјени: идентитет и промјена не иду заједно. Ови затворени обрасци (цлосед паттернс) архајског духа свакако су сметња ширим интегративним процесима и толеранцији међу три народа и њихових култура у Босни и Херцеговини: умјесто демократских преговора и заједничког живота сваки народ истиче своје слободарске традиције и националне хероје. – Страх од живих регулише право, страх од мртвих регулише мит – мртви као морални полицајци друштва. У Босни и Херцеговини демократија се учи, јер народ нема искуства са демократским облицима мишљења, вјеровања и одлучивања: овђе је на ћелу прелаз од владавине једне воље (самовоље вође) на владавину закона. Другим ријечима, владавину страха постепено замјењује владавина права. А то је веома тежак и дуг процес, јер родовско-племенска свијест и начин живота на овим просторима тешко се могу уздићи на раван универзалних вриједности, норми и правила понашања. Ако хришћанство и ислам као универзалне религије нису успјеле да за толико вијекова искоријене овај пагански начин мишљења и делања, онда се ни ми данас не можемо надати да ћемо у блиској будућности имати више успјеха.

(Наставак у сљедећем броју)

Проф др Душко ВЕЉНОВИЋ

Награда за животно дјело "Раваничанин"

МАЈО ДАНИЛОВИЋ ЛАУРЕАТ

Мајо Даниловић, поријеклом из Дервенте. Награда му се додјељује за укупан допринос српском пјесништву и личан допринос оживљавању естрадног, трубадурског пјесништва.

Мајо Даниловић је књижевник и члан Свјетске академије за поезију, основане под патронатом УНЕСЦО у Верони, Италија, као једини пјесник са Балкана, међу 60 истакнутих писаца из цијелог свијета, међу којим су и три Нобеловца. Живи и ствара у Београду, објавивши до сада 12 самосталних књига. Пјесме су му објављиване широм свијета у антологијама, часописима, превођене на неколико језика и вишеструко награђиване.

Поред Даниловића, ово престижно признање уручено је и културологу, проф. др Бошку Сувајцићу, књижевницима Љиљани Стаменковић, Раденку Бјелановићу и Катарини Костић, док је награду за најбољу прву књигу - ПЕСНИЧКА ХРИСОВУЉА, заслужила др. сци Зорица Петрашиновић.

Н.С.

У Параћину, граду у којем су откривене најстарији докази писмености на свијету, гдје су откривене прве глинене плоче са словним писмом (старости преко 7.500 година), 19. јуна додијељена је награда за животно дело - РАВАНИЧАНИН, истакнутим српским културолозима и књижевницима.

Српска духовна академија, институција од националног значаја и интегритета, основана у Параћину, 2005. године, у сарадњи са Удружењем књижевника Србије, уз учешће еминентних српских књижевника и интелектуалаца, по 16. пут је уручила ова вриједна признања.

Признање РАВАНИЧАНИН, установљено је у знак поштовања и сјећања на тројицу средњевјековних монаха, који су од битке на Косову до Велике сеобе Срба, у манастиру Раваници живјели и писали, држали лучу писмености, духовности и културе, скромно се потписујући као Раваничан 1, Раваничанин 2 и

Раваничанин 3. Они су оставили не само веома битне историјске податке из тог времена, већ су и сами стварали.

РАВАНИЧАНИН је награда за животно дјело и носи собом статус академика Српске духовне академије.

Међу награђеним културним посленицима је и књижевник

СВЛАК

Нисам гласноговорник
половних идеала.
Ноте сам лирске говорник,
узнађа ловорник.
Не тражим да ми се вјерује,
не пријетим подигнутим
прстом,
с пјесничким у себи
носим се крстом!

Пјесма ми утекла
из гнијезда поетске сујете,
не тражим да јој судите,
ја бих да је чујете.

Нисам истинитост, истост,
рањив сам и прост
и наглас трагам собом,

скупа с колијевком и гробом.
Нисам пророк,
пјесма ми исход, порок.
Немам мисију.
Нисам Месија, не нудим спас,
усуд свој проносим наглас!
Приповиједам, не
исповиједам!

Вечерас отварам душја траго-
ве,
огољен, пред вама
свлачим бриге и страхове.
Само бих пјесму моју да
чујете!

Мајо ДАНИЛОВИЋ

О ПРОЗНОМ ТЕКСТУ

Пјесника Здравка Гајка Поповића

Књига Гајков прозни и пјеснички рај објављена је 2020. године, а настала је појавом неколико страница прозног текста у његовој заоставштини који је био подијељен у двадесет дијелова које је он обиљежио римским бројевима. Ја нисам одредио да ли је то поезија у прози или његово прозно размишљање, али сам покушао да укажем на вриједност тог текста.. Ово је дио те књиге. Здравко Гајко Поповић је модрички пјесник (1951 – 2008)

I

Као да ништа заборавио нисам, јер задатак је наш у наставцима, а нема смисла не настављати га. Лијепа природна осматрачница ако мијењаш је или посматрано. Ја лично посматрам природу иако ње у овом виђењу нема и не задржавам се. Најједноставније тражим у нама и себи.

Имаје је вјероватно непронађене у нашем заборава. Данас то је мјера.

Гајко Поповић /1982/

*

Пјесников задатак.

Пјесников задатак је записати виђење, приближити даљину открити емоцију и мисао. Он је стално на осматрачници и може да бира или да мијења њу или посматрано. Природа је та која отвара, али и скрива тајну. Сlike природе у нама можемо посматрати и када нису у нашем тренутном виђењу. Природа је нешто највредније и најљепше када је обложимо ријечима или гледамо као слике и скривамо у памћењу. Те слике су трајне било да су близу, далело или у заборава, а тога често нисмо ни свјесни. Она је мјера свега и мјера нас самих. Пјесников задатак је да све вриједно препозна, издвоји, очува и овјеквјечи. Пјесник продужава трајање љепоти, уздиже је и даје јој нову димензију.

Оно најједноставније у нама и око нас је најважније јер од њега све остало настаје у чврстим или лабавим спојевима. Све је откано од малих ствари. Сваки дан и сваки предмет је важан. Знамо колико растемо само ако стојимо поред већих. И када одрастемо и достигнемо велике треба дуго времена да прихватимо да смо исти.

Виртуелно дружење

Ово је виртуелно дружење, размишљање и расправа два познаника и пријатеља. Зато овај осврт није моје пуко тумачење Гајкових прозних исјечака које је оставио него само покушај да на свој начин

његову прозу приближим и препоручим и другим пријатељима и читаоцима. Лични темељи на којима је започео и отиснуо се међу ствараоце, а и његове развојне линије и утицаји код сваког умјетника па и код Гајка су важни јер га чине посебним и издвојеним.

Важност и љепота поруке код читаоца изазива осјећај мира и задовољства тако да ријечи, слике, скулптуре и музика дјелују и уводе сваког љубитеља умјетности у свијет угоде и љепоте. То је смисао стварања, а уједно и задатак пјесника и уопште умјетника. Свако дјело треба да кроз заразне сузе изазове сјету и тугу или кроз смијех да изазове срећу у нама и тада је дјело успјешно ако нас пробуди и заталаса, а мање успјешно ако нас остави равнодушним.

Како осјетити да је пјесма више од пјесме и проза више од прозе? Пјесник је само спроводник моћне силе коју чине ријечи. Он нам кроз стих и поруку нуди ту вјечну чежњу за миром и радосћу. Био је велики борац против обесмишљавања ријечи. Остаје вјечно питање да ли је Гајко желио да сви постанемо пјесма или њен дио?

Поруке скривене у слојевима текста.

Ако нам таласи музике приђу, заталасају окружење и снажно побуде емоције, ако јој се искрено отворимо и примимо је као љепоту створеног, ући ћемо тада у Гајкову башту ријечи и упознати и његов прозни свијет. Осјећам да је ова Гајкова проза рођена без намјере и зато пробуђена траје на титрајима неке узвишене, лепршаве и лијепе мелодије. Када се пјесник одмакне од уобичајеног и када мисли ослободи онда написано поприми ванвременски сублимат кога је тешко у првом читању прихватити, размрсити, одгонетнути и тумачити.

Тај Гајков ковитлац мисли има оклоп, скривену и вриједну језгру у њему и у језгри нешто тајновито, разиграно, моћно, велико и вриједно. Тешко је пролазити кроз овакве текстове без припреме и жеље да се стално тражи и пронађе тајна веза међу ријечима и мислима. Пјесник најчешће нуди пјесму, али када нам пјесник нуди прозу, она мора бити другачија, сложенија, необичнија и замршена, али увијек много личи на његове пјесме у настајању. Питао сам се да ли су ово његове неуређене пјесме, али нисам био упоран да нађем прави одговор.

Треба оставити да о створеном говори вријеме и они који долазе. Колико нешто вриједи може се мјерити само поређењем са оним што је већ вредновано. Ово је Гајкова прозна тајна јер он тај

текст није ником показивао. За тумачење оваког текста потребна је упорност и вријеме, а временом мисаоно клупко почне да се одмотава с тим што га ја видим, осјећам, доживљавам и тумачим на мој начин. Све треба посматрати из више углова и тада доносити властити суд о томе. Ово није умјетничка критика написаног, нити критика пјесниковог начина размишљања него мој лични доживљај написаног.

Гајко је био човјек пјесма цијели живот.

Своја прозна размишљања Гајко ми никада није показивао, расправљао о њима, а није се дало ни наслутити да постоје. Он је био човјек пјесма цијели свој живот, а прозу је само читао. Овај прозни запис сам у почетку прочитао брзо и умислио да су му ова прозна умовања биле стилске вјежбе за нове пјесме. Хтио сам да то све сублимирам у једну цјелину, али нисам имао снаге ни знања за то. Послије сам схватио да су то лична размишљања о времену, људима, окружењу и животу које није хтио да објелодани. Лично сматрама да је то вриједност којој је мјесто међу Гајковим пријатељима и читаоцима. Вјерујем, а то треба истражити да има много пјесама које су настале из ових прозних излива.

У овим фрагментима је уткана истинска пјесникова емоције без које нема добре пјесме, стиха, мисли. Пјесник мора бити неопређивљен јер је свачији, јер му је потребна та отворена ширина. Без велике емоције коју увијек дијели онима који га слиједи нема истинског дјела.

Стварање и створено не може се објаснити

Неко то осјети, а неко прихвати као изненадан трзај и угуши као изненађење. То је преображење у пјеснику и оно му донесе један звук, једну ријеч, један бљесак од кога све потекне и надиграјује се. То је уједно кретање кроз неописиво стање и примицање идеалу. Инспирација и потреба пјесника да се уреди ријечи даје велику пјесму. Занат је важан код стварања, али без онога што даје душу створеном, настало дјело било би просјечно иако је технички добро урађено. Финална одлука како ће дјело на крају да изгледа долази од нечег вишег, а умјетници ту снагу само приме, прихвате и прослеђују.

Стварање и створено не може се објаснити јер све се појави из нечег необичног и величанственог. То је прасак, посебна и неописива свјетлост, велики тренутак када несвјесно прихватимо да из ништа настане нешто велико и узвишено. Дјело и настаје да се покаже, дарује, подијели, а треба свима несебично да даје љепоту и угодност. У нашој природи је да мислимо да је увијек наша страна пута тежа и захтјевнија. То просвјетљење које се деси пјеснику и уопште ствараоцу, тај бљесак и његову снагу читалац лако осјети и тако се стапа са ствараоцем. Треба бити спреман, чекати и понекад проћи по беспућу да би се створило нешто трајно, узвишено и лијепо. Умјетност и љепота ће очувати свијет без обзира што постоје и они који уништавају, отимају и руше. Отето ипак остаје и неко га има у власништву и можемо га некада покушати вратити, а уништено и запаљено нема нико и ту се гаси и дјело и човјек.

Одгонетање пјесникове тајне

Остаће тајна да ли је пјесник овај текст писао са намјером или је то био само излив емоција на прпутовању исјечком живота у једном кратком времену. Да ли је Гајко овим прозним бљеском само наговјестио нове пјесме или је желио да тражи нову форму за своје мисли и виђење? У овом тексту је сигурно скривена тајна и неко је мора пронаћи. Шта је квалитетан опис и запис? Да ли је то висока оцјена критичара или нешто што исплива и доказује се у свако доба. Да ли су валидне све оцјене? Колико судате оцјене искрене или су настале као жеља неких људи да добију на важности као оцјењивачи. Стваралац увијек мора имати велику дозу самокритике јер рутину га несвјесно одведе у стање које може да упропасти све до тада створено? Створено у умјетности тешко је подвести под неки клише и испреплетати правилима. Умјетност је узвишена и не трпи клишеје и копије. Само оригинали трају и опстају.

У Милошевцу 22. 07 2020. године

Марко Раулић Ђукић

Представљамо најбоље

Евита Бојковац, ученик генерације

Најбољи ученик генерације која је ових дана привела крају основношколско образовање у ОШ „19. април” и носилац Вукове дипломе као ђак који је остварио одличне оцјене из свих предмета током свог досадашњег образовања је наша свестрана суграђанка Евита Бојковац.

Ова признања јој значе много јер представљају награду за свеобухватан рад у току школовања.

– У току цијелог школовања утрошила сам пуно труда и енергије и настојала да будем најбоља. Образовање сам схватила као најважније и било ми је битно да што више научим, прочитам и спознам, да би ми отворило видике за даље напредовање, каже Евита.

Нажалост, због епидемиолошке ситуације велики дио другог полугодишта ђаци су провели изван школских клупа, уз праћење наставног програма преко ТВ екрана.

– У почетку је било мало необично, али касније сам се навикла. Поред редовне наставе, и часове солфеђа и клавира музичке школе пратила сам на даљину, што је био посебан изазов. Жао ми је, као и свим осталим школским другарима, јер нисмо могли обиљежити завршетак школовања матурском

вечери, али сматрам да је одлука да се дружење и прослава не одрже исправна, јер здравље је ипак на првом мјесту, каже ученица генерације ОШ „19. април“.

Осим успјеха у редовном школовању Евита је била и редован учесник општинских такмичења из српског језика, али и математике и физике, док је из православне вјеронауке и њемачког језика стигла и до регионалних такмичења.

– Школу ћу памтити по својим успјесима и по томе што сам у периоду школовања и одрастања успјела да објавим 4 књиге поезије. Споменула бих и ликовно стваралаштво, више самосталних изложби, како у свом граду, тако и у ширем региону. То ће ми оставити неизбрисив траг, сва та дружења, промоције и путовања. Школовање настављам у гимназији општег смјера, открива своје планове.

Евита пише, слика, свира...

Евита је једна од младих Дервенћана коју је локална јавност, али и многи љубитељи писане ријечи и сликарства, упознала много раније због њеног талента за цртање и писање поезије.

– Већ у II разреду основне школе имала сам своју прву самосталну изложбу ликовних радова у просторијама школе, тако да су већ тада услиједиле награде, похвале и признања за ликовно стваралаштво, а касније и за поезију. 2015. године, имала сам двије самосталне изложбе ликовних радова и то јако запажене, једну у Дервенти, а другу у Тузли. Осим што се бавим цртањем, сликањем, поезијом и писањем кратких прича, ученик сам и Основне Музичке школе – одсек клавир у класи проф. Мирјане Ђукић, каже Евита.

Њене четири самосталне збирке пјесама „Лептирова Чајанка“

(2016), „Ружичасто Сунце и Плави Мјесец“ (2017), „Композитор Мјесец“ (2018) и „Лептир Сликар“ (2019) представљене су и на Београдском сајму књига, а њени радови употпунили су бројне часописе за ђецу и младе. Током ове године планира завршити нову збирку пјесама и књигу прича.

ИСТИНА, ЉУБАВ, ОТАЏБИНА

Истина је ријеч
и страшна и красна,
али увијек моћна,
неизбјежна и јасна.

Ријеч судбине и правде
која лажи руши,
ријеч која годи
и срцу и души.

У срцу осим истине,
још један збори глас,
глас силе која живи
у свакоме од нас.

Сила та је најљепша,
њевна као цвијет,
сила је та љубав,
што покреће свијет.

Благошћу и добротом
она свијетом влада,
спајајући срца људи,
срца стара и млада.

Али шта се деси тада
када љубав људе споји,
и када се са истином
све заједно то зброји?

Тада настане нешто
још светије и веће,
мјесто слободе, слоге,
заједништва и среће.

Родна земља,
љубав и истина,
и добри људи
- то је отаџбина.

Земља која се
у срцу носи,
за коју се бори
и којом се поноси.

Евита БОЈКОВАЦ

Kineološka poduka

Malo izdavačko čudo

(Zoran M.KOS: „MOJ PRIJATELJ PAS“, drugo izdanje,
„PLANJAX KOMERC“, Tešanj, 2020.)

Sav u nemirima i treptajima, sa vječito sa prijateljem psom na putu, Zoran M. Kos, stvaralac različitih interesovanja, a prvenstveno poslenik u oblasti kinologije, gdje je postigao međunarodnu reputaciju, napisao je i početnicu namijenjenu djeci s naslovom “Moj prijatelj pas”, a zapravo je ovo knjiga za sve one dobre ljude koji vole životinje bez ostatka. Nije samo pas kućni ljubimac, riječ je o članu porodice, o prijatelju najvećem među ostalima i zato je ova knjiga po mnogo čemu jedinstvena, pa otud treba je, svakako, imati u svome okruženju i što češće je uzimati u ruke.

Već na početku, na uvodnom mjestu, obraćajući se djeci u smislu razumijevanja djeteta i psa, autor nas uči “znakovima za komuniciranje” sa dragim prijateljem, jer on umije, čak, da komunicira. Potom skreće pažnju: “Pazite na svog prijatelja i njegove navike, pa ćete brzo razumjeti jedan drugoga i postati bliski...” Kazujući dalje sve o karakteristikama prijatelja psa, Kos veli: “Njihov osmijeh je iskreniji često od ljudskog. Zato ih zovrmo ljubimcima, jer su zaista vjerni i odani, prijatelji! U ovoj bajci ćemo učiti kako se družiti, paziti, maziti. Uživati sa iskrenim prijateljem – psom”. U tom je smislu ispisana čitava ova nevelika, ali bogato ilustrovana knjiga koja je, gle čuda, već ostvarila svoj zavidan tiraž, doživjevši drugo izdanje što je u ova naša, današnja vremena, pravo pravcato malo čudo u izdavaštvu.

Sve ostalo, što ona, poslije naglašenog uvodnika, ona sastoji je, zapravo, mali čas istine o ljubimcu psu kao velikom i nepobitnom prijatelju, koji zna šta hoće, kako to ostvariti in a koji način biti odan, iskren drug, samo ako ga razumijemo i ako u psu, zaista,

prijatelja prepoznamo. Ne govori se ovdje ni o rasama, niti o bilo čemu dugom što bi se moglo očekivati od vajnog kinologa, jednostavno je i prepoznatljivo da je pas, domaća životinja, taj čovjekov dobar drug i u tom pogledu je ispisana ova svojevrsna kinološka čitanka kakvih je na žalos malo. A kinologija je, čini se, oblas koja je prihvaćena ali više u svijetu, kod nas je to lijepo bavljenje još ljepšom “zadovoljstvom” jer družiti se sa ovom vrstom kućnih ljubimaca, brinuti o njima, izučavati ih i pomagati im je, svakako, human i bez sumnje mio posao.

Pošto je u knjizi najavljenja biblioteka “Prijateljstva”, a ova je knjiga imenovana “Ilustrovanom

bajkom o prijateljstvu”, za očekivati je da će se u budućnosti pojaviti još koja, slična knjiga, koja će na ovaj ili sličan način govoriti o psima kao prijateljima ljudi. Hoće li je ispisati Zoran M.Kos, koji je ussput i putopisac, čovjek od hiljadu “znanja i zvanja”, ili će toga se latiti neko drugi, neki njegov istomišljenik, ostaje da se vidi. Trk od velikog je značenja i zaista iskrenog radovanja kada se nešto sličnopojava, a knjiga Zorana M Kosa “Moj prijatelj pas” vam je pri ruci, pa izvolite – ko voli neka se snađe i do knjige dođe – ne samo da je korisna nego je i lijep poklon vašoj djeci.

Mi tako i toliko, a vi vidite šta ćete, kako ćete i u kom smislu razumjeti prijatelja psa i njegovog “propagatora i poznavaoa”, dobrog čike, kinologa Zorana M. Kosa. Do čitanja!

R.Pr.

Селена Берић

ПУТЕВИ

Можда си био моја кочија за бијег
у неке топлије крајеве
на нека хладнија мјеста
али ти то никад нисам рекла.

Можда ти једног дана кажем
да је све ово вриједило
гледајући у море и километарску обалу
разбијајући све сатове око нас

Да си ми рекао да кренемо на пут око свијета
или да си купио карту за Беч
возом
у једном правцу
или да си рекао хајдемо бициклом
стићемо некад негдје
или да си украо старог татиног фићу
или ме повео да идемо авионом
али шта ће нам авион кад сами имамо крила
или ракетом право до Марса
насмјала бих се и кренула
и на крај свијета ако треба.

Није то лако
ја имам толико пјесама
које желим да чујем док путујем
по мраку и у сред дана
а толико мало времена.

Пусти ме да правим палачинке
на крову зграде
и пијем Нес са шлагом уз море
не слушам ни тебе ни себе
да вртим глобус док не пукне
и да пишем пјесме
са епитетима које ни сама не разумијем.

Ма само ми избаци карту
и ону географску
и ону из неотвореног шпила
пусти да причам о плановима
за које знамо и ти и ја
да се неће остварити
али само ми не дај да пуно размишљам.

Ухватиш за руку
пустиш музику на радију
пређемо читав свијет
а не макнемо се из мјеста.

Ма разбила бих све сатове овог свијета
иако су они најмањи проблем
закопчавала би препуне кофере
и трошила све за авионске карте
али пусти сад то.

Знаш ли да ће једног дана све стати
вријеме више неће тећи
облаци ће престати да иду
други људи се неће помјерити
из стартног положаја
а ми
ми нећемо бити на овом свијету.

Нећу пуно да причам
причаће искрице у очима
искрице толико мале
да запале цијели свијет
у милисекунди
и оне ће на пут с нама.

И ако једном кренем сама
не заустављај ме
можда и не знам шта радим
можда и не знам куд идем
али знаш ти
да се свеједно нећу помјерити
из мјеста.